

TEFT

FORSKINGSMAGASIN FRÅ UNIVERSITETET I AGDER NR 2 2010

MENN OG LIKESTILLING

side 3

NY BORRELIA-VARIANT side 12

LIV SOM REDDES SKAL OGSÅ LEVES side 23

MORGENDAGENS MOBILTEKNOLOGI side 32

Sørlandske verdier

Sørlandske menn og likestilling	3–6
Den utfordrende samtalen	8–10
Finner flere borrelia-typer	12–13
Likt for alle	14–18
Den konservative vendinga	19
Økt tilnærming gir økt uttelling	20–22
Liv som reddes skal også leves	23–26
Formidlarane	27–31
Morgendagens mobilteknologi	32–35
Publikumsrolla	36–38

Eit forskingsarbeid frå Senter for likestilling ved UiA og Agderforskning viser at 30 prosent av mennene og 15 prosent av kvinnene på Sørlandet har eit tradisjonelt syn på likestilling. Dette er ein atskilleg større del enn ein finn i resten av landet. Ein av hovudartiklane i dette nummeret av Teft presenterer resultat frå denne undersøkinga.

Vi veit også frå andre undersøkingar at Agder-fylka skil seg ut frå landet elles på mange område. Sørlandet har forholdsvis mange uføretrygda, forholdsvis låg yrkesaktivitet blant kvinner og i nokre område relativt lågt utdanningsnivå blant innbyggjarane. Samtidig er Agder-fylka blant dei viktigaste områda i landet for eksportretta industri, regionen har eit næringsliv med høg kompetanse som konkurrerer internasjonalt. Sørendingane, i større grad enn andre nordmenn, gir i undersøkingar uttrykk for at dei er tilfredse med jobb, bustad og livskvalitet. Landsdelen ligg i dette spennet mellom problem og lykke. For UiA er nett desse kontrastane interessante og spennande som forskingstema.

Å vere med på å skape ei god utvikling for landsdelen er ei av hovudoppgåvene for UiA. Studieprogramma skal gi kompetanse for framtidens arbeidsliv, og for aktiv deltaking i utviklinga av samfunnet. Forskinga skal bringe fram ny kunnskap og vise korleis kunnskapen kan brukast. Forsking kan skape debatt. Også det er eit viktig bidrag til utviklinga av eit godt samfunn.

Dette nummeret av Teft viser at det tematisk og fagleg er stor breidd i forskingsaktivitetane ved UiA. Likestilling, samarbeid mellom akademia og næringsliv, flåttproblemet, mobil kommunikasjon, foreldrekonferansar og teater for barn er tema for nokre av artiklane. Den faglege verksemda ved UiA skal vere mangfaldig. Den skal rette seg mot næringsutvikling, helse spørsmål, kultur, dei store samfunns spørsmål og dei teknologiske nyvinningane. Mangfald, kunnskap og innsikt skal også vere sørlandske verdier.

Torunn Lauvdal
rektor

Sørlandske menn og likestilling

FINNES DET NOE EN KAN KALLE FOR "SØRLANDSKE VERDIER" NÅR VI SNAKKER OM MENN, DET GODE LIV OG LIKESTILLING I AGDER?

Ja, mener forskere fra UiA og Agderforskning, som sammen har sett nærmere på hvordan sørlandske menn ser på likestilling. ►

AV JAN ARVE OLSEN
OG SIDSEL JØRGENSEN (FOTO)

- Likestillingstanken står ikke like sterkt på Sørlandet som i resten av landet, sier professor Ulla-Britt Lilleaas og forsker Dag Ellingsen.
FOTO: JAN ARVE OLSEN

◀ - En betydelig andel menn i Agder - 29 prosent av alle menn og 50 prosent flere enn i resten av landet - bekjenner seg til det en kan kalle likestillingskonservative verdier, forteller seniorforsker Dag Ellingsen og professor Ulla-Britt Lilleaas fra henholdsvis Agderforskning og Universitetet i Agders Senter for likestilling.

I snart to år har de to forsket på nettopp menn, oppfattelsen av det gode liv og likestilling på Sørlandet. Det har de gjort på oppdrag fra blant andre Barne-, likestilling- og inkluderingsdepartementet og Sørlandets Kompetansefond.

- Det store antallet menn er en kraft i seg selv. Men det er ikke alene nok til å skape egne verdier, sier Ellingsen og Lilleaas.

- Men verdikonservative menn på Sørlandet er som gruppe ikke som andre verdikonservative menn i Norge. De har en annen tilnærming til disse spørsmålene. I tillegg har de en verdipåvirkning på andre menn og også kvinner. Samlet sett gjør det at vi derfor kan snakke om at det finnes "sørlandske verdier" på dette området, og at landsdelens identitet er preget av disse, sier de to.

KRITISERTE MENN PÅ SØRLANDET

Bakteppet for forskningsprosjektet, som nylig ble presentert på en større konferanse i Kristiansand, var en stor debatt i landsdelen for halvannet år siden. Da kritiserte Aps stortingsrepresentant Kari Henriksen landsdelens menn

EN BETYDELIG ANDEL

MENN I AGDER BEKJENNER

SEG TIL DET EN KAN KALLE

LIKESTILLINGSKONSERVATIVE

VERDIER. Ulla-Britt Lilleaas

for å være mer verdikonservative på blant annet likestillingsområdet enn det som sunt er.

Hun møtte øyeblikkelig motbør fra blant andre mange mannlige KrF-politikere, blant andre den lokale KrF-lederen Jørgen Kristiansen, som roste nettopp det de mener er sørlandske verdier, spesielt verdien av mindre stress og et mer tradisjonelt kjønnsrollemønster i forhold til ansvar for barn.

- Vi ble den gang pirret av særlig to spørsmål: Hva i all verden mener de med "sørlandske ver-

dier"? Og finnes det faktisk et verdisyn knyttet til likestilling og det gode liv som er særlig utpreget på Sørlandet, sett i forhold til resten av landet? forteller Dag Ellingsen.

STATISTISKE ANALYSER

For å få svar tok forskerne fatt i fire årganger av Synovate MMIs undersøkelse Norsk Monitor, fra 2001 til 2007. Gjennom disse, og ved å fokusere på svar knyttet til hva norske menn mener om hvordan fordelingen av lønnet arbeid mellom kvinner og menn bør være, samt hvordan en bør fordele ansvaret for barna, kom noen konklusjoner klart fram. Blant annet disse:

- 20% av alle norske menn kan defineres som likestillingskonservative.

- I Agder gjelder dette 28-29% av mennene
- Også andelen konservative kvinner er størst i Agder (ca 15 prosent)

- Det som overrasket oss mest i dette statistiske materialet, er at mens likestillingskonservative menn i resten av landet grovt sett består av eldre, enslige menn, gjerne med lav utdanning, finner vi i Agder likestillingskonservative menn i alle aldersgrupper og i alle yrker, og som utdanningsmessig ligger på landsgjennomsnittet. De fleste av dem er også gift og har familie.

Også politisk er likestillingskonservative menn

Tid med familien prioriteres høyt av likestillingstradisjonelle menn og kvinner – også på Agder.

FAMILIEN ALLER VIKTIGST

Et liv med et sterkt familie- og nærmiljøfokus, der jobben kommer i andre rekke, preger holdningene til likestillings-tradisjonelle menn og kvinner på Agder.

Det kommer klart fram i andre delen av rapporten som nå foreligger. Der oppsummerer Lilleaas og Ellingsen inntrykkene fra fokusgruppeintervjuer med likestillingstradisjonelle menn og kvinner i forskjellige aldersgrupper.

- Det som kom fram i samtalen er at et nært og harmonisk familieliv og høy prioritering av samvær med barn, står særlig sentralt i deres liv. Det samme gjelder engasjement og ekte glede over relasjonene til og samværet med partner og barn

– men også med egne og ektefelles foreldre, søsken og søskenbarn, forteller de to forskerne.

ET ALTERNATIV TIL "OSLO"

Forankringen av Sørlandets verdier gjøres videre særlig tydelig i relasjon til Oslo-området. De nøler med å karakterisere nordmenn flest, og søker derfor mot hovedstaden når de skal sammenlikne egne og andres standarder.

- Vi observerer også en lavere interesse for egen karrieremessig realisering. Både blant mennene, men særlig blant kvinnene. Heltidsstilling er kanskje ok, men ikke så lenge barna er små. Jobben i seg selv virker ikke like viktig for dem som hva de

opplever er tilfelle i Oslo-området.

Engasjementet i lokalsamfunnet reflekteres også i det lokale friluftslivet – de som er intervjuet mener å bruke mer fritid i naturen enn Oslo-befolkningen, og et sterkt foreldreengasjement i idrettslag.

Og mennene, og i særlig grad den eldste gruppen, framstår som mer utpreget konservative og tradisjonelle med hensyn til kjønnsroller, enn kvinnene.

POSITIVT FORMULERTE VERDIER

- Samlet finner vi holdepunkter for å si at likestillings skepsisen i Agder synes klarere forankret i positivt formulerte verdier, enn de holdnings-

mønstre man ser konturene av hos konservative andre steder i landet, forteller forskerne.

Et mer likestilt samfunn blir av likestillingstradisjonelle på Agder satt opp som en kontrast til det særegne, gode liv som leves på Agder. Dette kjennetegnes av mindre stress, mer religion og refleksjon, en bedre oppvekst for barn, og en fornuftig arbeidsdeling hjemme: Mor og far gjør det de er best til.

- I tillegg til at dette livet er godt i seg selv, blir det også gjort til en markering av regional identitet. Dette er noe vi gjør og velger i Agder, som kontrast til hva noen inne i Oslo ønsker at vi skal gjøre.

i Agder og resten av landet ulike. I Agder stemmer de KrF, FrP og Høyre – i denne rekkefølgen – mens de i resten av landet i stor grad velger FrP foran Høyre og Ap, og Sp foran KrF.

- Preferansen for KrF er interessant fordi den pe-

ker mot noen av de viktigste særtrekkene hos denne tradisjonelle manngruppen, sier Dag Ellingsen.

- De er også religiøst orienterte i langt høyere grad enn andre konservative. Dette viser seg i andelen personlig kristne, andelen som mener

religionen er viktig i hverdagens valg, og andelen som støtter religiøse organisasjoner.

Det er imidlertid verd å merke seg at de likestillingskonservative mennene i Agder ikke er i flertall blant kristne menn. ►

VERDIKONSERVATIVE MENN PÅ SØRLANDET

ER SOM GRUPPE IKKE SOM ANDRE

VERDIKONSERVATIVE MENN I NORGE. DE HAR EN

ANNEN TILNÆRMING TIL DISSE SPØRSMÅLENE.

Dag Ellingsen

- ◀ Faktisk er de ikke vesentlig sterkere representert her enn i gjennomsnittsbefolkningen i Agder.

Videre viser de statistiske funnene at likestillingskonservative i Agder i særlig grad er orientert mot tradisjonelle familieverdier. Dette gjenspeiler seg blant annet i støtte til kontantstøtteordningen og negative holdninger til partnerskap for homofile. De tradisjonelle i Agder er også i særlig grad redde for moralsk forfall og for at framtidens samfunn skal bli verre enn dagens. Og de er opptatt av at mange barn er et ideal for en familie.

HØY LIVSKVALITET

Også på spørsmål knyttet til lykke og livskvalitet, skårer likestillingskonservative menn på Sørlandet høyt. Faktisk veldig høyt.

- Dette overrasket oss noe. For mens denne manngruppen i landet for øvrig skårer lavt på lykkespørsmål, synes de i Agder faktisk å være blant dem som er mest lykkelige av alle manngrupper i Norge. Vi vet ikke hvorfor, men det kan ha noe å gjøre med at de fleste ikke er enslige, og at mange er religiøse. Dette er begge faktorer som vi vet fra andre undersøkelser påvirker hvor lykkelige vi mennesker føler oss, særlig dette med å tilhøre en familie, sier Ulla-Britt Lilleaas og Dag Ellingsen.

LES OGSÅ PORTRETTINTERVJUET MED PROFESSOR ULLA-BRITT LILLEAAS SIDE 14 – 18.

BRA ELLER IKKE BRA?

Ulla-Britt Lilleaas og Dag Ellingsen tar i rapporten *Det gode liv på Sørlandet og tradisjonelle kjønnsroller* ikke stilling til om hvorvidt "sørlandske verdier" danner grunnlaget for et godt eller et ikke godt liv på Agder. Det blir å gjøre det for enkelt. Men de gjør samtidig oppmerksom på at det finnes sider ved disse verdiene som er åpne for spørsmål.

- Det er klart at ethvert "godt liv" kan være bra – så lenge alt går bra. Samtidig ser vi at landsdelen ligger på topp i medisinbruk mot psykiske plager, og i uførhet. Og mange av de uføre er nettopp kvinner som har prioritert familie framfor lønnet arbeid. En kan derfor stille spørsmål om baksiden til "sørlandske verdier" overses, når nettopp "den sørlandske måten å leve livet på" fremheves, sier Lilleaas.

I denne sammenheng peker forskerne også på utsagnet om at enhver må ha rett til å leve likestillingstradisjonelt, dersom de ønsker det selv. Det ses på som en demokratisk rett.

- Et viktig poeng her er imidlertid muligheten til å vurdere konsekvensene av sine egne, frie valg. Problemet er særlig tydelig når valgene i hovedsak angår barn, altså mennesker man velger på vegne av.

- Blant likestillingskonservative hevdes det for eksempel ofte at det er til det beste for barnet å være lenge hjemme hos mor. Dette vet vi i dag ikke er riktig i de fleste sammenhenger.

- Å bygge "det gode liv" på en slik påstand vil derfor ikke være riktig. I alle fall ikke dersom hensynet til barna er viktig. I beste fall vil valget bli tatt på sviktende grunnlag. Men riktig vil det ikke være, sier Ulla-Britt Lilleaas og Dag Ellingsen.

Hva forsker du på nå?

Er svært glad i alle typer musikk fra klassisk til rock. - Men hvis jeg måtte velge én sjanger må det bli blues!

Hva arbeider du med akkurat nå?

- Jeg underviser på alle nivåer i vårt studieprogram og veileder elleve masterstudenter og to ph.d.-stipendiater. Jeg setter stor pris på å samarbeide med studentene - prøver å gi mitt beste til dem, og får mye inspirerende tilbake.

- I tillegg representerer jeg UiA jevnlig ved internasjonale konferanser - i år har jeg holdt paper-innlegg i Frankrike, USA og gjentatte ganger i Tyskland. Nå forbereder jeg et paper for en konferanse ved Freie Universität Berlin i desember. Her snakker jeg om konstruksjoner av "autentisitet" i spredning og resepsjon av blues.

Hva forsker du på for tiden?

- Jeg har akkurat publisert et essay om hvordan John Lennon ble oppfattet politisk i Tyskland, i anledning av at det er 30 år siden han ble myrdet. Men hovedprosjektet jeg forsker på er *Blues i Tyskland mellom 1945 og 1990. Formidling og kulturell bruk*, en omfattende monografi som blir publisert i 2013-14.

- Jeg har også et par underprosjekter - neste år utgir jeg en monografi om historien til bluesmusikk i delstaten Thüringen, som regnes som senteret for denne musikktypen i Tyskland. Manuskriptet er formet som en historisk-kulturell og sosiologisk studie. Her analyserer jeg forskjellige blues-miljøer: Blues støttet av det offentlige, undergrunnsblues og blues i kirken.

Hva vil du finne ut?

- Bluesprosjektet er tenkt som en komparativ studie: Jeg vil sammenligne den kulturelle bruken av denne musikkformen i et politisk delt Tyskland, i Øst- og Vest.

- Min hypotese kan skrives slik: "Ett lydbilde - forskjellige måter å høre det på". Lyden var den samme i Øst og Vest, du kan ikke høre noen forskjell mellom sangene som ble produsert i den sosialistiske eller den kapitalistiske delen av Tyskland. Likevel innlemmet folk dem i sitt daglige liv på forskjellig måte. Forskjellige politiske forhold ledet til forskjellig kulturell bruk. Slik vil resultatet av forskningen til slutt fortelle oss mye om hvordan moderne samfunn fungerer.

TOR MARTIN LIEN

Når gjenstander kommuniserer

Over 40 påmeldte fra mer enn ti land verden over deltok på workshopen *The Internet of Things* som gikk av stabelen på Campus Grimstad 25. og 26. oktober.

Begrepet *The Internet of Things* knytter seg til anvendelsen av mobilkommunikasjon mellom andre apparater og gjenstander enn pc'er og mobiltelefoner.

Utviklingen av mobilkommunikasjonen har muliggjort nye former for kommunikasjon mellom mennesker og mellom mennesker og "ting", f.eks. ved at en kan "ringe" til hytta og få satt på varmovnen i god tid før en ankommer selv. Nå utvikles også mobilkommunikasjonen mellom "tingene".

Arrangører var norske Center of Wireless Innovation (CWI), hvor UiA har formannskapet, og danske Center for Teleinfrastructure (CTIF).

Har 9500 studenter

Høstens registrering av studenter ved Universitetet i Agder viser sterk vekst. De offisielle tallene viser at det 15. oktober var 9 249 registrerte studenter ved UiA. Medregnet studenter som ikke registreres denne datoen, som studentene på sommerstudiene og enkelte oppdragsstudier, har UiA 9 500 studenter. Det er 500 studenter mer enn i fjor.

Ny bok om beat-litteraturen

Sigmund Ro, mangeårig førsteamanuensis i amerikanske studier ved UiA, har nå gitt ut boken *Rebeller i paradiset, den amerikanske beatlitteraturen 1945 - 1965*. Her gir Ro et fascinerende bilde av beatforfatterne og deres litterære hovedverker, Amerika og tiden de vokste opp i. De mest kjente er kanskje Jack Kerouac, Allen Ginsberg og William S. Burroughs, som alle vokste fram av bohemmiljøene i New York og San Fransisco i etterkrigstidens Amerika, som en reaksjon på tidens økende materialisme, kommersialisme, kalde krig og atomkappløp.

Vant med trafiksikkerhetsidé

Professor Bernt Krohn Solvang ved Fakultet for økonomi og samfunnsvitenskap stakk i oktober av med prisen for beste idé under forskningsdagene på Agder. Ideen går ut på å lage adresserbare digitale informasjonstavler med oppdatert trafikkinformasjon rettet til trafikantene på rett tid og sted. Bak prisutdelingen står Coventure AS og UiAs Senter for entreprenørskap. Ideen skal nå utvikles videre. Det arbeides også med å finne fram til produkt/teknologi og en forretningsmodell som kan føre til realisering av ideen.

DEN UTFORDRENDE SAMTALEN

FORELDREKONFERANSEN I SKOLEN,

der lærer og foreldre samtaler om eleven, kan ha en tendens til å fokusere for ensidig på det positive ved barnet, og la det negative ligge til karakterene dukker opp i 8. klasse.

AV JAN ARVE OLSEN (TEKST OG FOTO)

Det viser doktorgradsarbeidet til førsteamanuensis Anne Dorthe Tveit (54) ved UiAs Institutt for pedagogikk. Tidligere i år disputerte hun for ph.d.-graden med avhandlingen *Utfordrende dialoger – en studie av samtaler mellom lærer og foreldre*. Avhandlingen er utført ved Institutt for spesialpedagogikk ved Universitetet i Oslo, og er rapportert i form av fire forskningsartikler.

- Fokuset mitt har vært på hvordan foreldrekonferansen faktisk blir praktisert. Idealet er at denne skal være en likeverdig dialog mellom lærer og foreldre. Men er den det? Er den en ordentlig dialog i den forstand at den er en ærlig, oppriktig og virkelighetsnær samtale om elevens opplæringstilbud, slik lovverket, retningslinjer og pålegg legger opp til? Det har vært spørsmålet jeg har vært særlig interessert i, forteller hun.

VIL IKKE STØTE FORELDRENE

I arbeidet har Tveit deltatt som observatør i 13 foreldrekonferanser i grunnskolen, der barna gis et spesialpedagogisk tilbud. Observasjonene er også fulgt opp av blant annet 11 dybdeintervjuer med lærere og 10 med elevenes foresatte.

Hovedfunnet hennes er at foreldresamtalen noen ganger fungerer som en ordentlig dialog, men at den faktisk oftere ikke er det.

- Med det mener jeg at samtalen ofte er preget av et for stort fokus på det som er positivt, og at læreren ikke i like stor grad får fram det som er elevens vansker og utfordringer. En kan derfor stille spørsmål om foreldrene da får et riktig bilde av barnet sitt på skolen – og

- Det gjentas stadig at foreldresamtalen i skolen skal være preget av dialog. Men den er ikke alltid det, sier Anne Dorthe Tveit.

En kan derfor stille spørsmål om foreldrene får et riktig bilde av barnet sitt på skolen – og dermed grunnlag godt nok til å delta i en likeverdig dialog om barnets opplæringstilbud. **Anne Dorthe Tveit**

dermed grunnlag godt nok til å delta i en likeverdig dialog om barnets opplæringstilbud.

Årsakene til at dette skjer er sammensatte. Lærerne sier de vektlegger det positive av hensyn til elevens og de foresattes følelser. Noen lærere unnlater også bevisst å ta opp ting som er negative – det kan være både faglig og sosialt – av hensyn til foreldrene.

- Dette kan være riktig i noen situasjoner, men konsekvensen av dette er at mange elever og deres foresatte først blir konfrontert med "virkeligheten" når barna begynner på ungdomsskolen, i 8. klasse. Da dukker karakterene opp.

OVERRASKET OVER VALGET

- Det som overrasker meg mest, er at lærerne bevisst velger bort dialog som ideal for samtalen, selv om det i offentlige dokumenter stadig gjentas at samtalen skal være preget av dialog, sier Tveit.

Hun forteller at begrepet 'dialog' i denne sammenheng ikke er definert i offentlige dokumenter, og at et viktig poeng derfor er at hun har lagt til grunn begrepsdefinisjonen til filosofen og sosiologen Jürgen Habermas som utgangspunkt for hvordan hun definerer dette i avhandlingen.

- I en dialog skal samtalen da være likeverdig og maktfri. Deltakerne er orientert mot å oppnå en gjensidig forståelse og enighet. Argumentasjon skal spille en viktig rolle. Og alle skal ha mulighet til å komme med sitt syn. Alle må også være åpne for å forandre standpunkt. Det er videre en forutsetning at

- Vi bør diskutere om dialog fortsatt skal være et ensidig ideal for foreldrekonferansen, sier Anne Dorthe Tveit.

Jürgen Habermas om dialog

Jürgen Habermas (født 18. juni 1929 i Düsseldorf) er en tysk filosof og sosiolog som er mest kjent for sitt arbeid med begrepet den offentlige sfære. Han har utviklet et teoretisk system rettet mot undersøkelsen av argumentasjon, frigjørelse og rasjonell-kritisk kommunikasjon innenfor moderne liberale institusjoner og menneskets muligheter for å kommunisere og forfølge rasjonelle interesser.

Habermas betrakter utviklingen av teorien om kommunikativ rasjonalitet som sitt viktigste arbeid. Den moralske rammen bak teorien hviler på en idé om universell pragmatikk; at alle talehandlinger har et innebygget mål om å oppnå gjensidig forståelse, og at mennesket besitter den nødvendige kommunikative kompetanse for å oppnå nettopp dette.

alt de sier er sant, riktig og oppriktig. Det er altså det siste jeg har fokus på i denne delen av mitt arbeid, og det er i denne sammenheng at noen lærere altså ikke sier hele "sannheten" når de møter foreldrene.

INFORMASJONSMØTE

Arbeidet til Anne Dorthe Tveit viser også at noen lærere enkelte ganger ser på foreldrekonferansen, ikke som et forum for dialog, men som en anledning til å informere om elevens ►

Også foresatte kan synes det er vanskelig å ta opp de vanskeligste tingene. Også for dem blir det viktig å fokusere på det positive.

Anne Dorthe Tveit

◀ fremgang og få aksept for sitt syn på elevens opplæringstilbud. Flere legger opp en strategi på forhånd for å oppnå nettopp dette.

- Hensikten til læreren er å tilby et opplegg som han eller hun mener er til det beste for eleven, og for foreldrene. Så utgangspunktet er godt. Men samtalen fungerer i slike tilfeller ikke som en dialog, slik den etter alle retningslinjer og regler skal gjøre. Konferansen blir et informasjonsmøte; et møte der læreren ønsker å få aksept for sitt forhåndssyn, og ikke er vesentlig åpen for innspill fra foreldrene.

DIALOG ER IKKE IDEALET

Heller ikke foreldrene har alltid dialog som ideal i foreldresamtalene.

- Også foresatte kan synes det er vanskelig å ta opp de vanskeligste tingene. Også for dem blir det viktig å fokusere på det positive, sier Anne Dorthe Tveit.

Dette er tydeligst i de samtaler der barnet er til stede. Når eleven er til stede påvirker det både innholdet og formen på samtalen.

- Å ta hensyn til elevens følelser er positivt, men på mange måter er dermed foreldrene også med på å unngå å bruke foreldresamtalen som et forum for en åpen dialog, der lærer og foresatte samtaler om alle sider ved bar-

nets situasjon og utvikling, både faglig og sosialt. Dette illustrerer dilemmaet lærere og foresatte står i.

SKOLE-HJEM-SAMARBEIDET

Forskningen til Anne Dorthe Tveit er et viktig bidrag i arbeidet med å gi økt forståelse for hva som skjer i skole-hjem-samarbeidet i Norge, og hvordan de institusjonaliserte og ikke-institusjonaliserte kontaktpunktene partene imellom faktisk virker. Selv har hun fokusert på praktiseringen av dialog knyttet til foreldrekonferansen, som er ett av de forholdene som forskningen peker på som utfordrende innen skole-hjem-samarbeidet. Stikkord for tre andre utfordrende områder innen feltet er "maktforskjeller mellom lærere og foreldre", "risiko for å reproducere sosiale forskjeller" og "forskjeller i perspektiv mellom lærere og foresatte".

- Arbeidet mitt viser klart at ikke alle lærere eller foreldre har dialog som et eksklusivt ideal i foreldrekonferansen. Dette har vært lite diskutert i skolen. Spørsmålet jeg sitter igjen med nå, er derfor om det er riktig fortsatt å ha dialog som ensidig ideal for foreldrekonferansen. Jeg har ikke noe klart svar på dette nå, men jeg mener at det er riktig å diskutere dette, nettopp ut fra slik foreldrekonferansen fungerer i dag, sier Anne Dorthe Tveit.

DISPUTERTE PÅ "STILLE BARN"

INGRID LUND ved UiAs Institutt for pedagogikk disputerte 27. august med avhandlingen *Listening to Shy Voices. Shyness as an Emotional and Behavioral Problem in the Context of School*. Her setter hun søkelyset på såkalte "stille barn" i skolen – et adferdsproblem blant 14- til 18-åringer, som hittil har fått svært lite oppmerksomhet.

FOTO: TOR MARTIN LIEN

STUDIEN HENNES VISER BLANT ANNET:

- Innagerende atferd oppleves som et emosjonelt og sosialt adferdsproblem. Atferden har ulike negative konsekvenser: (a) ungdommene har en opplevelse av å være usynlig for både medelever og lærere, (b) de bruker forskjellige beskyttelsesmekanismer i interaksjon med andre som hindrer sosial utvikling, og (c) det er mangel på involvering fra lærere på de emosjonelle og sosiale utfordringene som denne gruppen har i skolen.
- Mobbing er et sentralt tema for ungdommene. Ni av femten rapporterer mobbing på skolen. Alle beskriver episoder som kan karakteriseres som relasjonell mobbing med dominans av ekskludering og verbal trakassering.

FOKUS PÅ REKTORENS ARBEIDSDAG

ANNE MARIE PRESTHUS ved Fakultet for humaniora og pedagogikk disputerte 3. september i år med avhandlingen *Dialog, interaksjon og verdier. En studie av tre rektors arbeid i hverdagen*. I avhandlingen viser hun hvordan rektorens arbeid i hverdagen er preget av travel virksomhet, og karakterisert av at rektorene har mange jern i ilden samtidig.

Samlet utkrystalliserer analysen fire gjennomgående dimensjoner som konstituerer rektorens ledelse av pedagogisk virksomhet: en strukturell dimensjon, en personlig dimensjon, en etisk dimensjon og en deliberativ dimensjon. I siste del drøftes hvordan rektorene, på en integrerende måte, arbeider langs de fire dimensjonene for å mestre en flerdimensjonal og kompleks virksomhet. Det kommer også fram hvordan en distribuert kompetanse blir synliggjort, og vist hvordan veven kan brukes som metafor for å beskrive rektorens ledelse av skolens pedagogiske virksomhet. Å lede en skole handlet ikke bare om å gjennomføre en rasjonell handlingsplan, rektorene investerer både intellekt og følelser i det daglige arbeidet.

FOTO: TOR MARTIN LIEN

Dialektlandet Noreg

*For andre gong i år gir professor **Martin Skjekkeland** ved Fakultet for humaniora og pedagogikk ut ei bok om norsk talemål. Medan han i februar i år fokuserte på Språk og samfunn i endring, gir han i Dialektlandet ei populærvitskapleg innføring i norske dialektar og særtrekk ved det norske språksamfunnet.*

I boka prøver forfatternen på å kasta lys over norsk talemål før og nå. Det gjeld framveksten av dialektane våre, opphavet til dialektgrensene, endringane i dagens dialektar osv. Her i landet har me eit "språkleg klima" der dialektbruk er godtatt på dei fleste samfunnsområda – og me er kjende for stor toleranse for språkleg variasjon både i tale og skrift. Forfatternen prøver å svara på kvifor det er slik. I tillegg drøftar han tilhøvet mellom språk og samfunn. Dialekten som del av identiteten vår har ein sentral plass i dette bildet.

Men ikkje nok med det: Med aukande innvandring til Noreg har landet vårt gradvis blitt eit meir fleirspråkleg og fleirkulturelt samfunn enn det var før. Mange nye språk har kome til som eit markant innslag i det norske språksamfunnet. Dette er ein ny situasjon som og blir drøfta i boka.

Også særtrekk ved ungdomsspråket, nettspråket og språket på mobiltelefonen høyrer med i skildringa av norsk språk i dag. Kva er "slang" og kva er "kebabspråk"? Skjekkeland prøver å gje svar på dette, før han heilt på tampen av boka gir eit oversyn over samisk og kvensk språk og kultur.

UiA er blitt klimapartner

Redusert strømförbruk, klimavoter ved utenlandsreiser og bærekraftige innkjøpsordninger. Det er noen av konsekvensene ansatte og forhåpentligvis omgivelsene til universitetet vil merke etter at UiA i november ble med i miljønettverket Klimapartnere, som ledes fra Arendal.

For å bli akseptert som medlem har UiA gjennomgått hele organisasjonen og avlagt et klimaavtrykk.

I rapporten blir det regnet ut at UiAs totale CO₂-utslipp var snaut 2.352 tonn i 2008, mesteparten kommer fra energibruk til lys, oppvarming og kjøling. Om lag en tredjedel kommer fra ansattes reising betalt av universitetet og avfall fra virksomheten, mens drøyt fem prosent kommer fra UiAs bruk av oljeprodukter.

Som klimapartner forplikter UiA seg til å arbeide systematisk for at utslippet blir redusert.

Åttende årbok fra vitenskapsakademiet

Hele to æresdoktorforedrag presenteres i årboken fra Agder vitenskapsakademi for 2009, som foreligger nå.

Variasjonen i foredragene som er gjengitt i årboka er stort - fra for eksempel Hans Herlof Grellands foredrag om filosofen Edmund Husserls betydning for tenkning i det 20.- århundre til Jose J. Gonzalez om "Systems thinking" - der han ser nærmere på hvordan vi er innlært med systematiske tenkemåter som begrenser utviklingen.

Sentralt i boka står kristiansandkunstneren Else Marie Jakobsens foredrag i anledning av at hun ble æresdoktor ved Menighetsfakultetet. Også preses i akademiet, professor Ernst Håkon Jahr fra UiA, ble utnevnt til æresdoktor i 2009 - ved Uppsala universitet i Sverige. Hans foredrag derfra står også i årboken. Jahr er fra før æresdoktor i Polen.

Redaktør for årboken er - i likhet med tidligere utgaver - akademisekretær Thor Einar Hanisch.

Finner flere borrelia-typer

EN NY VARIANT AV BORRELIABAKTERIEN

- den fjerde - er påvist i flått på Agder.

Vivian Kjelland

AV TOR MARTIN LIEN
OG KJELL INGE SØREIDE (FOTO)

- Det er i forbindelse med et større flått-prosjekt ved Universitetet i Agder, Sørlandet sykehus HF og Veterinærhøgskolen at vi har påvist den fjerde borreliavarianten i Norge - *Borrelia valaisiana* - som kan overføre sykdommen borreliose, forteller ph.d.-stipendiat og forsker Vivian Kjelland ved UiAs Institutt for naturvitenskaplige fag.

HVER FJERDE FLÅTT HAR SMITTE

Innsamlingen av flått-materiale til undersøkelsen ble gjort fire steder på Agder fire ganger - i april, juni, august og oktober i 2007 - i Farsund, Mandal, Søgne og på Tromøy i Arendal.

I alt 230 larver, 1130 nymfer og 449 voksne flått er undersøkt med tanke på *Borrelia burgdorferi sensu lato*,

som er slektsnavnet til borrelia-bakterien. Totalt sett ble det funnet borreliasmitte i omtrent en fjerdedel av prøvene av nymfer og voksne flått - 31,3 prosent i Farsund, 25,2 prosent i Mandal, 22,3 prosent i Søgne og 22,1 prosent på Tromøy.

Funnene og metoden for identifisering av borreliavariantene, som presenteres i "Scandinavian Journal of Infectious Diseases" i høst, viser at det er en klar økning i tallet på infiserte prøver fra april til juni. Dette er den første studien som er så omfattende og samtidig bruker genteknologiske metoder.

BÅDE SMÅ OG STORE FLÅTT SMITTER

- Prøvene viste liten forskjell i infeksjonsprosent mellom nymfer og voksne flått. Det er heller ingen klar forskjell mellom hunn- eller hannflått. For begge forholdene er det lokale variasjoner, forteller Vivian Kjelland.

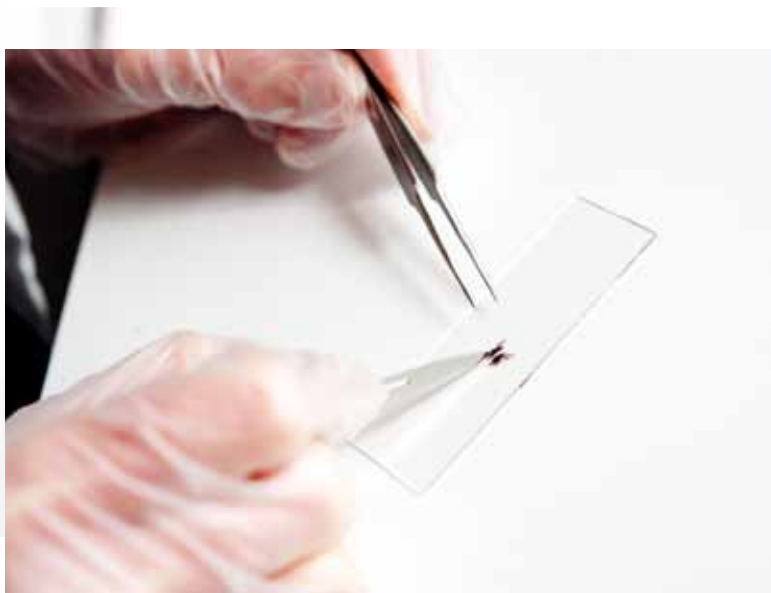
Hun forteller også at flåttene er borreliafrie når de klekkes, og smittes selv ved å suge blod fra dyr som er bærere av bakterien. For eksempel vil mus - som er et yndet matfat for flåttene - ofte være infisert av borrelia. I teorien kan man si at det er størst risiko for at de voksne flåttene, som har hatt to blodmåltider - ett som larve, og ett som nymfe - er smittet.

- Derfor var det uventet å se at andelen voksne flått med bakterien på flere steder ikke var høyere enn andelen nymfer. Årsaken er trolig at enkelte dyr har stoffer i blodet som dreper borrelia, slik at flåttnymfene som suger blod av disse blir kvitt borreliainfeksjonen. Når de så utvikles til voksne flått, er de frie for smitte. Vi har utført en egen studie av dette, og resultatene vil bli publisert i vinter.

Nymfene er så små at mange mennesker ikke oppdager at de er bitt. Nymfene blir ofte børstet eller klødd bort. Eller verre - de får sitte uforstyrret i de dagene det tar for flåttene å suge seg mett, og bor-

Økt kunnskap om hvilke borrelia-arter som finnes i Norge kan bidra til det diagnostiske arbeidet, ved at vi utvikler tester som kan påvise alle kjente sykdomsgivende varianter. **Vivian Kjelland**

reliabakterien får nok tid til å komme seg inn i oss.

Voksne flått – både hanner og hunner - biter seg fast i mennesker. Mange tror at de voksne hannene ikke suger blod, men dette er ikke tilfellet. De tar bare små slurker, og svulmer ikke opp slik hunnene gjør. Både hanner og hunner kan være bærere av borrelia.

Flåttlarvene ble analysert i grupper på ti, og det ble funnet borreliabakterier i én av 21 larvegrupper. Flåttene er borreliafrie når de klekkes som larver, men unntaksvis kan bakterien overføres fra moren.

FØRSTE FUNN I NORGE

Borrelia valaisiana ble funnet i 4,5 prosent av de infiserte prøvene, noe som overrasket forskerne. Det er første gang denne borreliavarianten er identifisert i Norge.

- Dette er den første omfattende studien som har sett på hvilke typer vi har av borrelia i Norge. Dermed kan valaisiana-typen ha vært her lenge uten at vi har visst om det. Men i en annen studie vi har utført har vi sett at trekkfugl frakter med seg store mengder flått til Norge hvert år. Mange av disse er infiserte, og slik vil fuglene kunne bringe med seg nye borreliavarianter, sier Vivian Kjelland.

Det er så langt 17 identifiserte borreliavarianter i Europa, men ikke alle gir sykdom hos mennesker. Borrelia valaisiana er mest forsket på i de delene av Europa hvor den er mer utbredt, for eksempel i Slovenia.

UKLART SYKDOMSBILDE

- Borrelia valaisiana gir ikke et så klart sykdomsbilde som de tre variantene som er kjent i Norge fra før, sier Kjelland. - Borrelia afzelii assosieres med symptomer i hud, Borrelia garinii gir nevroborreliose, og Borrelia burgdorferi sensu stricto gir utslag i ledd.

Hovedproblemet med å stille en sikker borreliose-diagnose er at bakterien gjemmer seg. Antistoff-tester, som påviser bakterien indirekte ved å se om kroppen har dannet antistoffer, er den viktigste metoden i dag.

- Men mange av oss på Sørlandet - trolig omkring 20 prosent - har hatt en borreliainfeksjon som kroppen har bekjempet, uten at vi har utviklet symptomer. Disse personene vil få positivt svar på en slik antistofftest, selv om de ikke har en pågående infeksjon. Et annet problem kan være at testen tas på et tidspunkt hvor det er dannet lite antistoff, og den kan da gi et negativt prøvesvar – selv om man har en pågående infeksjon.

Styrker diagnosearbeidet

Økt kunnskap om hvilke borreliaarter som finnes i Norge kan bidra til det diagnostiske arbeidet, både ved at man er oppmerksom på at ulike borreliatyper kan gi ulike sykdomsbilder og symptomer, og ved at vi utvikler tester som kan påvise alle kjente sykdomsgivende varianter.

- En viktig del av arbeidet ved UiA har vært å etablere en metode som kan påvise bakterien direkte, ved å bruke genterknologiske metoder til å påvise DNA fra bakteriene. Sentralt i det videre arbeidet vil være å optimalisere denne metoden. Hovedproblemet er fremdeles at bakteriene gjemmer seg, så det er vanskelig å fange dem ved prøveuttak fra pasientene, sier Vivian Kjelland.

Likt for alle

Ho blei leiar av **SENTER FOR LIKESTILLING** ved UiA i fjor haust, og legg allereie fram ein ny forskingsrapport om synet på likestilling i Agder. ►

AV ATLE CHRISTIANSEN
FOTO: KJELL INGE SØREIDE

Professor Ulla-Britt Lilleaas er dama bak ein ny forskingsrapport som skaper debatt i Agder.

◀ **ULLA-BRITT LILLEAAS** (f. 1944) trivst som forskar, og har ikkje behov for å stikke hovudet fram i det offentlege rom. Men forskning er ikkje privatarbeid. Det er samfunnsarbeid.

– Forsking kan endre liva til folk, seier ho. Derfor er formidling alltid viktig.

Slik taler ein entusiast. Slik taler ei gammaldags opplysningsdame, om kunnskap og endring. Forskinga skal kaste nytt lys over eit saksfelt, og det skal gi erkjenning og danning. Ein skal sjå seg sjølv i eit nytt lys. Og endre seg etter den nye kunnskapen som blir brakt til torgs. Slik tenkjer Ulla-Britt Lilleaas, i god gammal opplysningstradisjon.

Professoren vil ikkje vere bombastisk, ho vil ikkje bli sett på som Oslo-dama som kjem til Sørlandet for å fortelje korleis folk skal leve livet på storbyvis. Helst vil ho forskingsresultata skal tale for seg.

– Eg er forskar. Andre må endre Agder, seier ho.

Ho er sosiolog, og forskar på mennesket, det er ikkje naturvitskap med to strekar under svaret. Klassikaren *Deltakar og tilskodar* (1957) av Hans Skjervheim (1926-1999) ligg på pulten hennar, saman med papir og notat til gjennomsyn. Skjervheim minte sosiologane og andre forskarar innan humaniora om at dei forskar på mennesket, det stimulerer like mykje til tenking som det gir endelege svar.

GRUNNLEGGJANDE INSPIRASJON til studiane sine hentar ho frå den feministiske teorien og frå Pierre Bourdieu (1930-2002), den franske sosiologen som mellom anna er kjent for maktstudiar i ein slags nymarxistisk tradisjon og for teoriar om habitus, symbolsk makt, og om korleis vanar i samfunnet kan setje seg i kroppen.

– Ein grunntanke hos Bourdieu er at samfunnet pregar individet på ein slik måte at det får biologiske konsekvensar. Samfunnstrykket påverkar individet...og om du da veks opp i eit miljø... eller under forhold som gjer...at du blir skada... eller du får dårleg helse av det...du blir sjuk...og ein del av sjukdomsbiletet... sjukdomen kjem

“

*Forsking kan endre liva til folk.
Derfor er formidling alltid viktig.*

av kulturelle vanar som ikkje er gode for helsa, seier Lilleaas.

Ho stotrar ikkje, og ho er ikkje vanskeleg å snakke med. Men ho leitar etter orda. Ikkje som ein distré professor som ikkje veit kva ho har på hjartet, men som ein pliktoppfyllynde formidlar som veit at orda fargelegg saka. Gjer saka klar. Eller uklar.

HO FORKASTAR GJERNE det første ordet ho kjem på, finn eit nytt ord. Smaker på om det er dekkjande for det ho vil seie. Dei som kjenner henne, stafefestar at det er slik ho er; nøye med formuleringane. For Ulla-Britt Lilleaas er ikkje forskingsoppgåva ferdig når resultata ligg føre.

Da skal ho tolke dei, setje dei i ein samanheng. Og formidle.

Ho har fått honnør for arbeidet med formidling. I 2004 blei ho kåra til Årets sosiolog av Sosiologforeningen i Oslo. Doktoravhandlinga hennar var mellom anna blitt presentert i ein kortfilm. I grunngjevinga for prisen heitte det at ho har vist mot, vilje, kreativitet og evne til nyskaping innan forskingsformidling.

– Heile forskingsprosessen er interessant, men eg er nøye med formuleringsprosessen, det er viktig for meg å skrive så vanlege folk forstår, seier ho.

Masterstudentar og doktorandar opplever at ho slår ned på setningsnivå viss meininga

– Eg er forskar. Andre må endre Agder, seier Lilleaas.

er uklar eller ber feil assosiasjonar. Ho er alltid budd. Kommentaraner ho gir studentane, viser at ho er på innsida av oppgåva og har tenkt over innhald og form, ho har ikkje berre skumma gjennom teksten. Ho går i detaljane, og slår ned på det som er uavklart.

Ho har vore tilsett ved UiA sidan 2006, og ved Senter for likestilling ved UiA frå september 2009. Oppgåva er å byggje opp senteret, førebels er dei tre tilsette. Minst tre forhold var sannsynlegvis avgjerande for at ho blei handplukka som leiar av likestillingsenteret: professorkompetanse, erfaring og personlege eigenskapar. Lilleaas har lang erfaring innan kjønnsforskning på kvinner og smerter, menn og helse og parforhold

med meir. Dessutan er ho lett å samarbeide med. Ho er glad i å arbeide med folk frå andre fagområde enn sosiologi og kjønnsforskning.

– Det har gått opp for meg at det er nokre forskjellar på Agder og Oslo. Eg har erkjent at Agder ligg etter Oslo når det gjeld likestilling. Undersøkingar viser at landsdelen får dårlege resultat på Likestillingsindeksen frå Statistisk sentralbyrå. Undersøkinga vår stadfestar inntrykket, og det er bekymringsfullt for regionen, seier ho.

SENTER FOR LIKESTILLING ved UiA og Agderforskning har utført forskinga som ein del av det større prosjektet *Det gode liv på Sørlandet* og

tradisjonelle kjønnsroller. Sørlandets kompetansefond har støtta med éin million kroner og Barne- og likestillingsdepartementet har støtta forskinga med ein halv million. Forskingsarbeidet er gjort av Dag Ellingsen frå Agderforskning og Lilleaas, dei to er også gifte med einannan. Allereie eitt år etter starten av likestillingsenteret ligg det føre forskingsresultat. Rapporten er på 130 sider, og viser at det er ein del arbeid som står igjen for å nå målet om likestilling i Agder. For Lilleaas er det ei utfordring å formidle resultatene. Motførestillingane kjem med ein gong: Vi er lykkelege. Vi lever det gode liv. Forskarane svartmålar.

– Det er utfordrande å formidle resultatene, ikkje minst fordi det er få stemmer i Agder som ønskjer å ta denne offentlege debatten om kvifor Agder ligg etter på dette området, seier Lilleaas.

GODE MOR I LANDSDELEN er heime; flinke far er på arbeid. Ørsmå barn har best av vere heime, hos mor. Lilleaas meiner at nokon har hegemoni på beskrivinga av den sørlandske mannen, kvinna og tradisjonen.

– Kva seier det om mannen at mor må vere heime med barna, kvifor er det ikkje fleire menn som protesterer? 70 prosent av sørlendingane er for likestilling, men kvar er dei? Dei er vanskelege å få auge på i det offentlege rom, seier Lilleaas.

HO UNDERSTREKAR at det finst spreidde stemmer som er samde med henne. May-Linda Magnusson, doktorgradsstudent ved UiA innan kjønnsforskning var forresten den som gjorde Lilleaas merksam på situasjonen i Agderfylka.

Lilleaas har forska eitt år på likestilling i denne landsdelen, men det er ikkje nok. Mange svar er komne, men svara gir nye spørsmål. Nokon roper på tiltak, men kva for tiltak skulle det vere?

– Vi veit ikkje nok for å setje i gang tiltak enno, seier Lilleaas, vi må gå enda meir i djupna på mange spørsmål og finne ut kvifor Agder skårar så lågt på likestillingsindeksane. ►

◀ Sørlandets kompetansefond vil ikkje gi meir pengar til forskning på likestilling. Kompetansefondet meiner no det ligg utafor deira satsingsområde. Det har Lilleaas veldig lyst å kommentere, men ho let det vere denne gongen.

Draumen hennar er at folk i landsdelen tek til seg forskingsresultata og innser at det er eit stykke arbeid å gjere når det gjeld likestilling i Agder.

– Å byggje omdømmet til Agder utan at desse mekanismane blir tatt opp, trur eg er vanskeleg, seier ho.

HO VAR IKKJE BLANT dei politisk orienterte ungdommane som arbeidde for likestilling og væpna rev'lusjon på 1970-talet. Ho var kjønnsradisjonnell, arbeidde deltid og var heime med ungane i nærmare tre år. Ho er arbeidarklassejente, faren arbeidde på Christiania Spigerverk og mora vaska på ein skole i Oslo. Det låg ikkje i hennar kultur at ho skulle bli akademikar. Ho stod ikkje på barrikadane. Ho har nok gått i tog, men ikkje fremst. Og ikkje har ho hatt behov for å uttale seg i aust og vest heller. Likevel får ho omtale når ho utfører forskingsprosjekta sine. Kollegaer er imponerte, og sikkert litt misunnelege også. Når Ulla-Britt Lilleaas forskar, kjem det i avisa.

– Eg har ikkje gjort noko for det, men eg ser jo at eg forskar på relevante samfunnsprosjekt som mange er interesserte i, så det er vel det, seier ho.

Viss ho hadde bestemt, hadde ho blitt sitjande i ein krok og forska.

– Det er forskar eg er, seier ho.

Men ho veit ho forskar i eit politisert fagfelt. I dette feltet er det noko som er politisk korrekt. Noko er framtidorientert. Noko tilhøyrer fortida. Ord som moderne og framtidretta blir fort ståande i kontrast til gammaldags og utrangert. I dette feltet må forskaren finne fram til verdinøytrale ord, og det let seg knapt gjere. Om samfunnet i Agder heiter det i den ferske forskingsrapporten at landsdelen er dominert av det tradisjonelle, det er eit fint ord for gammaldags. Utrangert. Passé. Men slik kan ikkje Lilleaas snakke. Ho må vege orda på gullvekt, og prøve å beskrive sakene så nøytralt som mogleg.

Ulla-Britt Lilleaas legg vekt på å skrive enkelt og klart. *Kvinnekroppens kår* (2003) har ho gitt ut saman med Dag Ellingsen. *Trøtthetens tid* (2001) er eit samarbeid mellom Lilleaas og Karin Widerberg.

“

Det har gått opp for meg at det er nokre forskjellar på Agder og Oslo. Eg har erkjent at Agder ligg etter Oslo når det gjeld likestilling.

– Eg legg fram forskingsresultata, og så er det opp til andre å gjere noko med dei.

HO VAR IKKJE MED og diskuterte faget etter *Hjernevask*-programma på NRK, der Harald Eia etterlyste biologisk medvit hos kjønnsforskarane.

– Vi må velje kva for ordskifte vi går inn i. Ordskiftet etter *Hjernevask* gjekk over stag. Eg er samd med mykje av kritikken som Eia kom med, seier Lilleaas.

Ho har ikkje lyst å gå inn i det, for det var ikkje hennar debatt, men så er det hennar felt likevel. Ho meiner forskingshistoria forklarar kvifor dagens kjønnsforskarar fram til no ikkje har vore biologisk orienterte.

– Kjønnsforskarane dei seinare åra har forska meir på spørsmålet om kjønn i forhold til miljø. Før blei biologi brukt mot kvinnene. Dei hadde ein annan fysikk enn menn, dei var min-

dre smarte, passa godt til å vere heimeverande mødrer og så vidare i den leia der. Slik sett har det vore historisk nødvendig for kjønnsforskninga å vende seg vekk frå det biologiske til samfunnsforskning og sosiologiske forklaringsmodellar. Forskarar innan feltet meinte dei visste nok om biologi, og særleg fordi dei biologiske argumenta mot kvinner var så mykje brukte, og fordi biologien i det heile var misbrukt til å halde kvinnene nede, seier ho.

FOR TIDA BLIR HO springande imellom, som det heiter i fotballspråket. Ho blir for mykje administrerande senterleiar, som det heiter i universitetsspråket.

– Eg må gjere alt mogleg anna, så eg saknar tid til forskning. Men eg forskar i fritida, og eg håper det skal bli meir av det i arbeidstida også, seier ho.

DEN KONSERVATIVE VENDINGA

Pavekyrkja fornya seg i 1960-åra, men no er ho i ferd med å bli like bakstreversk, sjølvnøgd og fundamentalistisk som i tida frå 1850 til 1950. Det viser ein ny studie av **OLA TJØRHOM**, professor dr. theol.

AV ATLE CHRISTIANSEN
OG KJELL INGE SØREIDE (FOTO)

– Verken Johannes Paul II, den polske paven som sat frå 1978 til 2005, eller Benedikt XVI, den noverande paven, har følgd opp dei fornyande og moderniserande momenta som kom med Det andre Vatikankonsilet, seier Ola Tjørhom.

Det andre Vatikankonsilet frå 1962 til 1965 kom etter initiativ frå pave Johannes XXIII, og innebar ei modernisering av den katolske kyrkja. Grovt sagt kan ein seie at pave Johannes XXIII ønskte å få pavekyrkja vekk frå ei fordømmende og samtidsfiendtleg haldning og heller leggje vekt på frelse og samarbeid med andre kyrkjer og samfunnet elles. Mens den katolske kyrkja tradisjonelt har sett på seg sjølv som den einaste sanne kyrkja, gjekk ho no inn for at det kan vere fleire vegar til frelsa. Og alle vegar fører ikkje til kyrkja i Roma.

– Det er faktisk rett å seie at den katolske kyrkja i 1960-åra for første gong går heilharta inn for religionsfridom. Før Det andre Vatikankonsilet var kyrkja gammaldags på dette punktet, dessutan var ho skeptisk til den moderne verda og fiendtleg innstilt til kultur og modernitet. I og med Det andre Vatikankonsilet opna kyrkja seg mot verda, seier Tjørhom.

Tilbakeslaget har kome, og det har vore her i minst 25 år. I *Tidsskrift for teologi og kirke* publiserer Tjørhom no ein studie han kallar *Mer katolsk enn paven? Antimoderne katolsk konservatisme på frammarsj*. Studien viser at tankane frå Det andre Vatikankonsilet ikkje er

Professor Ola Tjørhom blei katolikk i 2003, og kjem med krass kritikk av pavekyrkja i ny studie. Det er omkring 100.000 katolikkar i Noreg.

“

KYRKJA VISER IKKJE VILJE TIL Å SJÅ AT EIN SJØLV ER EIN DEL AV VERDA, I STADEN HELD EIN FRAM MED Å FORDØMME MORALEN TIL VANLEGE FOLK SOM OM INGENTING HAR HENDT.

haldne i hevd av dei to siste pavane. Benedikt XVI har sjølv dokumentert at han står nært eit konservativt syn, meiner Tjørhom. Om ikkje paven med reine ord går inn for ei tradisjonalistisk vending, er han med på å marginalisere, usynleggjere og ufarleggjere Det andre Vatikankonsilet.

– Dette skjer i ei tid da kyrkja står framfor dei verste skuldningar på lange tider, om grove overgrep. Kyrkja viser ikkje vilje til å sjå at ein sjølv er ein del av verda, i staden held ein fram med å fordømme moralen til vanlege folk som om ingenting har hendt, seier Tjørhom.

Pavane er ikkje aleine om å vise dårleg leiar-skap. Også i Noreg står konservative bannerførarar fram og meskar seg i verdsforakt og samtidsfordømming, viser den nye studien. Tjørhom nemner fleire namn i artikkelen, og han kallar bloggarsamfunnet på Internett eit paradiso for konservative katolikkar.

– Dei fleste nykonservative er meir katolske enn paven. Den førmoderne haldninga piplar fram over alt, hos unge prestar, på bloggar og i ungdomsmiljøa, og det er ingen tvil om at det er ei konservativ dreiging blant dei unge i dag, seier Tjørhom.

Tjørhom er redd at den katolske kyrkja skal bli ei lukka sekt og ikkje ei open kyrkje. I dag ser han ikkje lenger nokon forskjell mellom protestantisk fundamentalisme og katolsk konservatisme, dei er to sider av den same saka.

Arne Isaksen (t.v.) og James Karlsen forsker på samarbeidet mellom universiteter og regionalt næringsliv. Her er de ved Nymo verft i Grimstad. FOTO: JAN ARVE OLSEN

- ØKT TILNÆRMING GIR ØKT UTTELLING

- NÆRINGSLIV OG UNIVERSITETER

må begge tilpasse seg til hverandre for gjensidig å kunne styrke den andre parten.

AV JAN ARVE OLSEN

Det sier professor Arne Isaksen ved UiAs Institutt for arbeidsliv og innovasjon. Sammen med forsker James Karlsen ved UiA og Agderforskning har han de siste tre årene sett nærmere på hva som skaper regionale fortrinn i ulike typer næringer og områder, i regi at et europeisk prosjekt.

- Det vil føre til et mest mulig fruktbart forhold, og størst mulig kompetanseoverføring begge veier mellom universitetet og bedriftene i regionen, sier han.

TROMSØ OG AGDER

Forskerne baserer sine konklusjoner på nærmere studier av flere næringsklynger, blant annet bioteknologinæringen i Tromsø og NODE-nettverket; offshoreleverandørnæringen på Sørlandet.

- Utgangspunktet vårt har her vært at næringslivet i en region bør oppnå et fortrinn ved å

- Et universitet bør ikke ha for mange roller i samspillet med næringslivet i regionen det dekker, og må være seg bevisst hvilken rolle som er sentral. Arne Isaksen

ha et universitet i nærheten. Det vi har fokusert på er hvordan tilpasningen mellom de to partene virker, og hva en bør være bevisst på dersom en ønsker å få til en størst mulig kompetanseflyt mellom dem, forteller han.

I Tromsø har bioteknologi vært et satsingsområde i mange år. Byen har relativt sett lite industri, men med kort avstand til organismer i kalde farvann er naturressurser til stede for utvikling av marin bioteknologi.

- Universitetets rolle har her vært å tilstrebe å bli en kilde til nye bedrifter, som spinn-off fra sin forskning. Og noe har de lyktes med. Det er skapt ca 160 nye arbeidsplasser i Tromsø knyttet til bioteknologi i løpet av en 10-årsperiode, forteller Isaksen.

Han forteller også at flere av nyvinningene som er kommet fra universitetet også er "snap-pet opp" av virksomheter utenfor Tromsø og Troms, både i Finnmark og i Nordland, og har bidratt til arbeidsplasser der.

Samtidig mener de to Agder-forskerne at satsingen på "Petter Smart-rolle" til Tromsø-uni-

versitetet også viser at dette er en krevende rolle.

- I tillegg til gode ideer og nyvinninger, må en ha kunnskap om å starte bedrifter, lage produksjonslinjer og få til produkter og salg. Det er ting som tyder på at fremtidig forskning i Tromsø må ha et større islett av produksjonskunnskap enn det som har vært tilfelle til nå, dersom en ønsker flere konkrete bedriftsetableringer, sier han.

VIL FORTSETTE SOM VERDENSLEDENDE

I Agder er fokuset annerledes. Den største industriklyngen er NODE-bedriftene; et 50-talls leverandørprodusenter til offshoreindustrien. Dette er bedrifter som i stor grad har vokst fram og blitt til det de er uavhengig av universitetet i regionen. De er etablert og drevet fram av entreprenører og ildsjeler, og er verdensledende på sine felt.

- Bedriftene er også preget av at produktutviklingen har skjedd ved behov hos krevende kunder, og blitt gjort av flinke ingeniører og andre ansatte i bedriften, som hele tiden har strekt seg for å gjøre produktene bedre, forteller Karlsen.

Den tiden kan imidlertid være på hell nå. Økt standardisering, økt konkurranse og økt globalisering, kombinert med mindre aktivitet i Nordsjøen, gjør blant annet at hovedmålet til bedrifts-sammenslutningen NODE (Norwegian Offshore & Drilling Engineering) nå er "å bidra til at næringen på Sørlandet forblir verdensledende".

- Det vi ser er at flere sentrale bedrifter går fra en utvikling som er erfaringsbasert, til å bli mer forsknings- og innovasjonsbasert. Mange bedrifter etablerer egne FoU-enheter for å få en bedre struktur på sin produktutvikling og sitt nyvinningsarbeid, sier Karlsen.

I en slik sammenheng vil universitetets rolle ikke bli å være en "Petter Smart", for denne rollen oppfyller bedriftene selv. I stedet vil univer-

4 roller for universitetene

I artikkelen peker de to forfatterne på at et universitet grovt sagt kan ha fire ulike roller knyttet til næringsutvikling i regionen det ligger i. De fire rollene er:

1. "Petter Smartene": Der universitetet er en kilde til helt nye bedrifter og næringer som spin-off fra forskning
2. Ankeret: Der universitetene bidrar til å forankre eksterne investeringer gjennom 'tilpasset' utdanning og forskning
3. Gjøre forskjellig: Der eksisterende næringer får hjelp til å diversifisere virksomheten gjennom kunnskap fra FoU-aktivitet
4. Gjøre bedre: Der eksisterende næringsliv får bidrag til oppgraderinger via oppdragsforskning og undervisning

Arbeidet inngår som en del av et større forskningsprosjekt i regi av EUs forskningsnettverk European Science Foundation. Funnene publiseres nå blant annet som en egen artikkel i desembernummeret av det vitenskapelige tidsskriftet "European Planning Studies", med tittelen "Different modes of innovation and the challenge of connecting universities and industry: Case studies of two regional industries in Norway".

- ◀ sitetets rolle være å bidra til en diversifisering av virksomheten i bedriftene gjennom tilgang på forskningskunnskap. Næringslivet vil også få tilgang til oppgraderinger via oppdragsforskning og undervisning.

BØR FOKUSERE PÅ ÉN ROLLE

I diskursen om universitetenes rolle overfor et regionalt næringsliv, mener de to forfatterne at det er viktig å understreke særlig to ting:

- Det ene er at det ikke er mulig for et universitet av UiAs størrelse å bli "verdens beste" på mange felter. En eller to, kanskje, men neppe flere. Universitetene bør altså ikke ha for mange roller i samspillet med næringslivet, og må være bevisst hvilken rolle som er sentral, sier Isaksen.

Det andre de ser er altså at det er det regionale næringslivet selv, dets vesen, så å si, som bør være utslagsgivende for hvilken rolle universitetet bør påta seg når det gjelder samarbeid om næringsutvikling.

Samarbeid krever også at det er mottakerkompetanse på bedrifts nivået. Den enkelte bedrift bør utpeke en forsknings- eller kompetanseansvarlig. James Karlsen

ØKT FOU-FOKUS

På samme måte som et universitet må skjele til næringslivet i regionen når det skal velge sin regionale rolle, mener forfatterne at næringslivet må tilpasse seg universitetets vesen.

- Samarbeid krever også at det er mottakerkompetanse på bedrifts nivået. Den enkelte bedrift bør utpeke en forsknings- eller kompetanseansvarlig. Eller når det er mulig: opprette egne forsknings- og innovasjonsenheter. Det vil gjøre det lettere for dem å få en god struktur på egen kjernekompetanse og planlagt produktutvikling, samtidig som det vil gjøre det enklere for ansatte ved universitetene å komme inn og bidra med spisskompetanse, sier Karlsen.

- Det gjør at universitetets ansatte kan bidra i konkrete prosjekter, som er enklere enn når innovasjoner så å si er usynlige gjennom å være integrert i den daglige aktiviteten i bedrifter. Det gjør det lettere for universitetsansatte å komme inn og bidra, og gjennom et slikt samspill tilføre bedriften en grunnkompetanse som den ellers ikke ville fått tilgang på, sier Karlsen.

NODE-bedriftene omsatte for 40 milliarder kroner i 2009. En av bedriftene er National Oilwell Varco Norge AS i Kristiansand, som har levert mesteparten av kranene og boreutstyret på "Stena Forth". Foto: NODE / THOMAS AANUNDSSEN, NOV.

EGET INDUSTRI-PROFESSORAT

DE 50 BEDRIFTENE I NODE-SAMARBEIDET

på Sørlandet finansierer nå et eget professorat i fem år ved universitetet i Agder. Hensikten er å tilrettelegge for et så godt samarbeid som mulig for å videreutvikle og styrke kunnskap og kompetanse innen mekanikk, elektronikk, hydraulikk og datateknikk.

NODE-professoratet har en verdi på seks millioner kroner. I tillegg kommer det også gaveforsterkningsmidler fra staten på halvannen million.

Rektor Torunn Lauvdal understreket ved åpningen av UiAs nye campus i Grimstad 31. august i år, da professoratgaven ble overrakt, at universitetet skal utvikle forskningen sammen med bedriftene, og at gaven bringer FoU-arbeidet ved både universitetet og bedriftene videre.

Professoratet inngår også i en tung satsing - Global Knowledge Hub - der norsk maritim sektor spleiser på en rekke professorater ved flere utdanningsinstitusjoner.

Kort om NODE

- Norwegian Offshore & Drilling Engineering (NODE) er en næringsklynge på ca. 50 bedrifter på Sørlandet.
- Alle jobber innen olje- og gassnæringen på Agder. Bedriftene leverer alt fra komplette plattformløsninger til høyteknologisk utstyr for bruk om bord i plattformer og skip. Kundene er riggeiere, oljeselskaper og rederier nasjonalt og internasjonalt.
- NODEs mål er å bidra til at olje- og gassnæringen på Sørlandet forblir verdensledende.

Liv som reddes skal også leves

Neste år disputerer **MARIA SANDHAUG** (31) for doktorgraden med temaet *Funksjonsnivå etter traumatisk hjerneskade*. Funnene hennes kan også leses som en advarende pekefinger mot politikere og byråkrater som vil bruke spareskalpellen på rehabilitering. ►

AV KJETIL ANTHONSEN
FOTO: KJELL INGE SØREIDE

Gjennom fem år har Maria Sandhaug forsket på sørlendinger med traumatisk hjerneskade. Her besøker hun Spesialsykehuset for rehabilitering (SSR – tidligere kjent som Kongsgårdheimen), der en pasient

◀ I fem år har hun forsket på 65 sørlendinger som har fått sine liv snudd på hodet etter hodeskader.

Hva bestemmer hvordan det videre liv etter rehabiliteringen arter seg? Det er Sandhaugs hovedspørsmål. Hun har fulgt pasientene i opptil to år etter skaden. I studien har hun inkludert dem med moderate skader, de er ofte utelatt i tidligere forskning.

Mange som overlever en traumatisk hjerneskade (skade etter slag mot hodet) vil få et liv med store plager, reduserte funksjoner og psykiske vanskeligheter. Sandhaug mener nå å kunne dokumentere at rehabilitering er viktigere enn antatt. Tidlig, tett, omfattende og langvarig oppfølging er helt avgjørende for denne pasientgruppens videre liv og verdighet.

– Det er uhyre stor forskjell på om et menneske blir varig pleietrengende eller ”bare” uføretrygdet. Mitt hovedfokus er å dokumentere at det er mulig å oppnå bedre livskvalitet for pasienten og dem rundt, det er klar sammenheng mellom innsats og resultat. At rehabilitering også er samfunnsøkonomisk svært lønnsomt, er en annen sak. Det har politikere og byråkrater lett for å overse. Derfor rykker det litt i pekefingeren min. Liv som reddes skal også leves, påpeker Sandhaug.

Hodeskader er diffuse og komplekse og forløpene individuelle. Det gjør det vanskelig å trekke bastante konklusjoner. Men Sandhaug er ikke i tvil om at rehabilitering spiller en helt avgjørende rolle for de aller fleste pasientene.

– Jo kortere posttraumatisk amnesi (forvir-

“

Det er uhyre stor forskjell på om et menneske blir varig pleietrengende eller ”bare” uføretrygdet.

Maria Sandhaug

trener sammen med hjelpepleier Kjell Vidar Bomann.

MARIA SANDHAUG

Stipendiat ved Fakultet for helse- og idrettsvitenskap, i et samarbeidsprosjekt mellom UiA og Sørlandet sykehus Kristiansand. Våren 2011 disputerer hun for doktorgraden.

HOVEDVEILEDER:

Professor og spesialist i nevrologi Åse Mygland, Klinikk for rehabilitering ved Sørlandet sykehus Kristiansand og Institutt for klinisk medisin, Universitetet i Bergen.

BIVEILEDERE:

Professor Stephen Seiler, Institutt for folkehelse, idrett og ernæring, UiA.

Nada Hadzic-Andelie, spesialist i fysisk medisin og rehabilitering ved Ullevål universitetssykehus.

ringstilstand), dess bedre muligheter. Tidlig rehabiliteringsstart gir bedre prognoser. Pasienter med lange rehabiliteringsopphold har bedre utsikter enn andre. Mer enn halvparten av de moderat skadde hadde normalt funksjonsnivå da de ble skrevet ut. Potensialet er stort, derfor bør vi bruke mer ressurser på denne gruppen enn vi hittil har gjort. Rehabilitering er lønnsomt, på alle plan. Men nettopp fordi det går såpass bra, er det lett å sende de moderat skadde hjem for tidlig – med beskjed om å ta kontakt hvis problemer dukker opp. Da kan det være for sent.

Sandhaug er spesielt opptatt av virksamheten til helsepersonell på rehabiliteringsklinikene. Forskningen på dette feltet er beskjeden i Norge og Skandinavia. Sandhaug er i ferd med å tallfeste antakelser, avlive myter og dokumen-

tere effekten av tiltak. Det gir klinikerne rakere rygg, og kanskje litt ekstra ammunisjon når virksomheten deres trues.

Prosjektet samarbeider med Nav og Landsforeningen for trafikkskadde. Sandhaug har fått forskningsmidler fra Helse og Rehabilitering og Helse Sør-Øst.

– Det betrakter jeg som en aksept på at de tror min forskning kan bli til nytte.

Sier Sandhaug som måtte avbryte forskningen da hun falt og pådro seg hjernerystelse.

– En rar opplevelse som gav stor gjenkjenning fra forskningen! Jeg visste jeg burde holde senga, i stedet holdt jeg foredrag om hvor viktig det er å ta hodeskader på alvor. Etterfulgt av unødige plager fordi jeg ikke gjorde det, sier Maria Sandhaug. ►

Traumatisk hjerneskade

En traumatisk hjerneskade oppstår som følge av ytre slag mot hodet, oftest i forbindelse med trafikkuulykker, fall, idrettsskader eller vold.

Ettervirkningene er ofte reduserte, kroppslige funksjoner og ulike problemer av fysisk og mental art. Balanseproblemer, øresus, synsforstyrrelser, spasmer, motorikkvansker, hukommelsessvikt, tale- og lesevansker, orienteringsproblemer, personlighetsendringer og humørsvingninger forekommer hyppig.

– Samarbeidet mellom Universitetet i Agder og Sørlandet sykehus HF er inspirerende og gjør begge parter bedre, sier Aud Findal Dahl, dekan ved Fakultet for helse- og idrettsvitenskap på UiA.

FOTO: TOR MARTIN LIEN

GJENSIDIG AVHENGIGHET

Det tette samarbeidet mellom UiA og Sørlandet sykehus har røtter tilbake til da sykepleierutdanningen startet i Arendal i 1920.

I dag samarbeides det på en rekke plan og slett ikke bare om sykepleie. Bioingeniører, sosionomer, realister, teknokrater og forskere på en rekke felt er noen av dem som nyter godt av de tette båndene.

– Samarbeidet er helt essensielt og absolutt nødvendig for begge parter. Dessuten er det uhyre inspirerende, de gode miljøene gjør at vi får til ting. Eksempelvis har universitetet og sykehuset utviklet en felles strategiplan, sier Aud Findal Dahl, dekan ved Fakultet for helse- og idrettsvitenskap på UiA.

Hun understreker at de to institusjonene er gjensidig avhengig av hverandre. Sykehuset som leverandør av praksis- og arbeidsplasser til en rekke av universitetets studenter; universitetet som leverandør av fagfolk. De utvikler felles

prosjekter og utdanningsløp, dekker hverandres behov og gjør hverandre bedre.

– Og så kommer forskningen, der det går litt om hverandre. Mange sykehusansatte tar doktorgrader og noen av dem havner i faste stillinger hos oss på UiA, eventuelt kombinert med stillingsandel ved sykehuset. Våre forskere kan selv ha prosjekter eller veilede studenter på prosjekter i sykehuset. Noen vil også ønske kombinert stilling på UiA og sykehuset. En klassisk vinn-vinn-situasjon, sier Dahl.

Det finnes en rekke formaliserte arenaer for samarbeidet mellom UiA og Sørlandet sykehus (og dessuten Helse Sør-Øst). Overbygningen er OSO (det overordnede samarbeidsorgan) der de to toppledelsene og alle universitetets fakulteter er representert.

Eksempler på samarbeidsprosjekter mellom UiA og Sørlandet sykehus HF

- UNIK universitetsklinikk, involverer UiA ved Fakultet for helse- og idrettsvitenskap og Institutt for psykososial helse og Sørlandet sykehus ved Klinikk for psykisk helse, avdeling for barn og unges psykiske helse.
- Forsknings- og fagutviklingsprogrammet *Dialog og samhandling på Agder*. Målet er å etablere en database for forskning og fagutvikling til bruk for studenter og forskere i UNIK.
- *Fit for fødsel*, en randomisert, kontrollert studie hvor 600 gravide deles i en intervensjonsgruppe og en kontrollgruppe. Intervensjonen gjelder både kosthold og fysisk aktivitet.
- Samarbeidsprosjekt om gynekologisk kreftsykdom. Fakultet for helse- og idrettsvitenskap ved UiA og Sørlandet sykehus samarbeidet med Høgskolen i Bergen, Universitetet i Bergen, Haukeland universitetssykehus og Universitetet i Stavanger.
- Samarbeidscenteret på UiA koordinerer relasjonene mellom tre av UiAs fakulteter og Sørlandet sykehus. Samarbeid om FoU-aktiviteter er særlig aktuelt.

Formidlarane

Den digitale utstillinga *Feber og fellesskap* bruker blant anna biletforteljingar til å formidle historia om epidemiar og kampen mot sjukdomar på 1800-talet. FOTO: ARVE LINDVIK, VEST-AGDER-MUSÉET.

HISTORIKARANE VED UIA blir lagde merke til for den aktive formidlinga si.

AV HELGE S. MØLL

Norges forskingsråd gjennomførde i 2007 ei evaluering av historieforskninga ved universiteta og einstilte av høgskulane i Norge. Formidlinga til agderhistorikarane blir framhevd.

- Historikarmiljøet i Agder har teke på seg eit stort ansvar for å formidle historie. Agderseminaret blir arrangert årleg, og er eit framifrå eksempel på institusjonalisert formidlingsverksemd, heiter det i evalueringa.

Historikarane ved UiA formidlar på ulike vis til eit breitt publikum. Dei samarbeider med ei rekke nasjonale og internasjonale fagmiljø og institusjonar. Samarbeidet med institusjonar, arkiv og museum i regionen er vesentleg.

BRUK OG MISBRUK

Berit Eide Johnsen er professor i historie og dekan ved Fakultet for humaniora og pedagogikk. Ho understrekar at formidling til allmenta er ein vesentleg del av historiefaget sin tradisjon.

I foredraget ho heldt på Agderseminaret i 2010 er hennar eige forskning om kaperfart og prisonfanger under Napoleonskrigen (1807-1814) eit bakteppe. Ho vurderer to eksempel på lokal populærformidling av historie: Kaperfestivalen i Farsund og Kjæmpestaden i Arendal. Ho spør om desse arrangementa kan seiast å tene som formidling, eller om dei ganske enkelt gir høve til lokal fest.

- Er ikkje dette berre uskuldig moro? Er ikkje behovet for "å lage litt liv i byen" ►

◀ om sommaren” god nok grunn til å sjå positivt på slike historiske spel?

- Det kan så vere, men då bør det aspektet kome klart fram. Dei historiske spela på festivalane dreier seg ofte om underhaldning og oppleving, identitets- og omdømmebygging, ”city branding”. Det blir skapt eller funne opp ny tradisjon. Slike oppsetjingar har oftast ikkje som hovudformål å vere historiefremidling. Ein historikar er forplikta ut frå kritiske og vitskaplege normer og krav. Historia skal forankrast i fakta, i kjeldene. Ein skal vere varsam slik at historia ikkje blir misbrukt på ein måte som gjer at sanninga, dei historiske fakta og samanhengane, blir underordna og tilpassa politiske eller kommersielle mål.

- Knut Mykland sa ein gong at han ikkje likte historiske romanar. Er det det same du vil ha fram, at historia er meir enn ei ramme rundt ei dramatisk forteljing?

- Ein må i alle fall ikkje utgi dikt for historisk realitet. Samtidig er det klart at ein ”historisk” festival eller ein opplevingspark er noko heilt anna enn eit museum, og at ein ikkje kan stille same krav som til faghistorikarens formidling. Det treng ikkje vere eit mål å rekonstruere fortida, og det treng heller ikkje vere noko mål å presentere den endelege, ”riktige” tolkinga av historia. Men det er stor forskjell på å lage ei dramatisk framvisning der det primære målet er å skape ei kjensle hos folk av å høyre til og vere stolte av eit lokalsamfunn, med fest og auka omsetning for den lokale handelsstanden, og det å forske fram kunnskap og formidle forståing for fortida vår.

SJUKDOM OG DØD

Professor May-Brith Ohman Nielsen presiserar at ho ikkje er ”agderhistorikar” eller særskilt oppteke av regionale perspektiv i seg sjølv. For tida slutførar ho ei ny, stor norgeshistorie for Aschehoug, Norveg, som skal ut på bokmarknaden og i bokklubbane i 2011. Verket byggjer på ei blanding av

Agderseminaret

ER EIT AV mange nasjonale, internasjonale og lokale seminar der UiA sine historikarar er med og arrangerer eller formidlar forskinga si, både i historiefagleg og fleirfagleg samheng. Agderseminaret er særskild retta mot regionen og blir arrangert årleg, vekselvis i Aust-Agder og Vest-Agder.

Bak seminaret står Forskernettverk Agder, som samlar institusjonane i landsdelen som har faghistorikarar tilsett, og Historisk foreining Agder. Rådet for forskernettverket har representantar frå Aust-Agder kulturhistoriske senter, Statsarkivet i Kristiansand, Vest-Agder-muséet og Universitetet i Agder.

Etter initiativ frå statsarkivar Hans Try (1935-1990) blei det frå 1976 arran-

gert Sommarseminar i historie ved Agder distriktshøgskole. Historiemiljøet ved høgskulen førte tiltaket vidare på 1990-talet. Fram til 2000 var dette eit årleg arrangement. Arbeidsvandringar, vekkingsrørsler, byutvikling og skipsfart er døme på emne som blei tekne opp i sommarseminara. I 2007 tok Forskernettverk Agder opp att tradisjonen med årlege seminar for faghistorikarar og historieinteresserte i landsdelen. No er seminaret lagt til hausten, og har samla mellom 50 og 80 deltakarar. I 2010 var emnet Formidling - bruk og misbruk av historie.

Artikkelsamlingar med bakgrunn i Agderseminaret blir publiserte i ein serie frå Høgskoleforlaget.

eige og andre si forskning. Høg kvalitet i formidlinga og solid litterær kvalitet har, saman med høgt fagleg nivå, vore eit krav frå forlaget, som har søkt sine forfattarar blant fagfolk som har ein tradisjon for å formidle.

I 2008 ga Ohman Nielsen ut boka Mennesker, makt og mikrober, ei undersøking av epidemiar, hygiene og sjukdomsnedkjemping på Sørlandet, men sett inn i eit internasjonalt perspektiv. Med bakgrunn i dette forskingsarbeidet har ho saman med bl.a. formidlingsansvarleg ved Vest-Agder muséet, Gunhild Aaby, stått bak produksjonen av den digitale vandrestillinga Feber og fellesskap, epidemienes århundre 1820 - 1920. Utstillinga er blitt vist på ei rekke museum i Agder og ved UiA i samband med forskingsdagane. Ho blir også vist på Norsk Teknisk museum i Oslo og på Stavanger sjøfartsmuseum. Formidlinga av dette forskingsprosjektet var vore nominert

frå UiA til Noregs forskingsråd sin pris for framifrå forskingsformidling. Deler av prosjektet blir nå vidareført i eit internasjonalt multimedieprosjekt.

- Sjukdom og massedød må vere eit ønskeemne for formidling?

- Sjukdom, død, vald, seksualitet, rusmiddel, skandalar, slike emne som tabloidpressa bruker for å selje sine laus-salsaviser, kan lett brukast for å skape merksemd omkring historisk forskning. Men det vert fort overflatisk og lett-kjøpt, og det er ikkje mi smak. Formidlaren må vere sær medviten i forma si og valet av innhaldet som presenterast. Forskingsformidlinga må først og fremst vere oppteken av å gi eit godt bilete av korleis menneska opplevde samtida si og å gi innsikt i det menneskelege. Formidlinga må poengtere det som får oss til å reflektere i dag.

- Historiefremidlinga skal ikkje vere på jakt etter det kuriøse eller det oppsiktsvekkjande. God formidling bør

Professor May-Brith Ohman Nielsen har, saman med fleire andre, produsert den digitale vandretstillinga *Feber og fellesskap*. FOTO: JAN ARVE OLSEN.

og vise forskingsprosessen, motivasjonen, tvilen og uvissa som alltid er knytte til forskning og forskingsresultat, seier May-Brith Ohman Nielsen.

UNDERHALDNING

- Men er det noko galt i å gjere historia underholdande? Det må vel skape meir interesse for faget?

- Underholdning og formidling av historisk forskning har heilt ulike formål og fokus, seier Ohman Nielsen.

- Det betyr ikkje at historieformidling ikkje kan gjerast interessant, medrivande og rik på opplevingar. Men formidlinga må alltid vere medviten at det som blir fortalt er fagleg riktig og ikkje brukar "billege virkemiddel".

- Når det er sagt, er det viktig for meg å streke under at når vi i historiefagleg samanheng bruker termen "misbruk av historie" handlar det om andre ting enn å bruke selektiv og ubalansert historie som enkel underholdning.

Nemninga blei etablert av Europarådet på 1990-talet om dei typane misbruk av historia som skjer der historieforteljinga blir brukt til å skape hat og konflikt mellom folkegrupper eller nasjonar, for å fornekte eller dekke over folkemord og menneskerettsbrot eller beskytte makta, eller øydelegge kjelde-materiale og viktige kulturminne som er menneskja sin felles eigedom. Det har vi sett mange tragiske eksempel på, også i vår tid.

FORSKAREN SOM FORMIDLAR

Ohman Nielsen er oppteken av at det primært er forskaren som skal formidle stoffet sitt. Det er knytt til at den som har skaffa kunnskapen som oftast er den som best forstår kva det er forskingsfagleg viktig å formidle. Men det har også noko med rettar til forskingsarbeidet å gjere. På same måten som ein skjønnlitterær forfattar har rettar til arbeidet sitt, må kunnskapen som

stammer frå forskingsarbeid krediterast ho eller han som faktisk har opparbeidd kunnskapen.

IDENTITETSBYGGING

- Sørlandet er oppteke av omdømmebygging, styrking av eigen identitet og andre sitt syn på regionen. Blir dei regionalt orienterte blant historikarane ved UiA meir enn noko anna leverandørar av materiale til den lokale omdømme- og identitetsbygginga?

- Historia, forteljingane om fortida vår, er med på å danne bilete av korleis vi ser på oss sjølve. Historia er med på å skape samanheng og gi oss mening i tilveret. Men formålet med historie som forskingsfag er ikkje å skape identitetar eller byggje omdømme. Som på andre fagområde skal forskinga gi ny innsikt og påvise samanhengar. Historisk analyse skal mellom anna forklare korleis ulike typar samfunn er blitt skipa og korleis dei har utvikla seg over tid; dei ►

Professor **Berit Eide Johnsen** er dekan ved Fakultet for humaniora og pedagogikk.
FOTO: SUSANNAH HART.

Førsteamanuensis **Bjørg Seland** har vore fagleg ansvarleg for Agderseminaret sidan 2007.
FOTO: JAN ARVE OLSEN.

◀ skal gi oss bakgrunn for å forstå korleis grupper og enkeltaktørar har handla under skiftande historiske vilkår, seier Berit Eide Johnsen.

- Og så er det viktig å sjå at det er forskjell på å vere faghistorikar og å vere vanleg historieinteressert. Ein historikar arbeider med analysereiskapar og metodar som gjer ein i stand til å bruke det historiske kjeldematerialet til å sjå og forstå fortida, seier Eide Johnsen.

AGDERSEMINARET

Førsteamanuensis Bjørg Seland har vore fagleg ansvarleg for Agderseminaret sidan det starta opp i 2007. Ho meiner sommarseminara som statsarkivar Hans Try starta opp midt på 70-talet, la grunnlag for ein god tradisjon i historiemijøtet på Agder, der det er nær kontakt med eit historieinteressert publikum, lokalhistorielag og samarbeid faghistorikarar imellom, uavhengig av institusjonell tilknytning.

- Dette nære sambandet mellom fleire av faghistorikarane og lokalhistorieinteresserte sørlendingar, kan ikkje den føre til eit for sterkt fokus på det lokale og regionale? Er dei som arbeider med Agder først og fremst lokalhistorikarar, mest opptekne av eigen region og formidling til den lokale allmenta?

- Det lokale blikket skal ikkje bety

avgrensning når det gjeld faglege perspektiv. Både lokal, regional og nasjonal historie inngår i langt vidare samanhengar, seier Bjørg Seland.

- Deler av historieforskinga og formidlinga ved UiA har nok eit tydeleg regionalt preg. Men vi legg vekt på at Agder blir sett i samanheng med nasjonal og internasjonal utvikling. Sørlandet har alltid vore utovervend. Næringslivet i landsdelen har hatt både råvaremarknad og salsmarknad internasjonalt. Skipsfartsnæringa og industrien på Sørlandet kan berre forståast i lys av utviklinga i internasjonal handel og teknologi, av nasjonal styring og av lovgiving hos handelspartnarane. Den kulturelle og sosiale utviklinga på Sørlandet, dei religiøse rørsleane og politiske grunnhaldningane, kan vanskeleg forståast utan å sjå på kor påverknadene kom frå. Samtidig ser vi at lokale og regionale studiar av økonomisk, kulturell og sosial utvikling gir mykje av grunnlaget for å forstå den historiske utviklinga på nasjonalt og internasjonalt plan. Historiefaget må dekke fleire geografiske nivå.

DEN KVITE FLEKKEN PÅ KARTET

- Interesse for lokal historie må også sjåast mot ein bakgrunn der historia om denne landsdelen har vore lite

kjend. Lenge var Agder nærast ein kvit flekk på det historiske norgeskartet, seier Seland.

- Men i seinare år har det vore gjennomført mykje forskning både om forhistorisk tid på Agder og om nyare historie. Gjennom ny kunnskap blir landsdelen meir synleg enn tidlegare. Men forskinga og formidlinga skal vere styrt av fruktbare spørsmål og bygge på fagleg funderte analyser. Den historieformidlinga som har vore presentert på Agderseminaret har slett ikkje vore prega av einsidig fokus på eigen landsdel. Den faglege tematikken er gjerne internasjonal. Seminaret i haust, som nettopp handla om historieformidling, hadde foredrag med empiri frå Balkan og frå Sør-Afrika, og frå norsk markering av nasjonal historie. Slik får vi eit vidare perspektiv på heimlege forhold. Vi blir betre i stand til å forstå utviklinga på Agder når landsdelen blir sett og vurdert i nasjonal og internasjonal samanheng, seier Bjørg Seland.

EIT ANNA PERSPEKTIV

Forstår vi historia annleis ved å sjå ho frå ein annan synsvinkel?

Historikarar frå UiA har fått 2,6 millionar kroner frå Forskingsrådet for å undersøkje om dei lokale og nasjonale referanserammene og perspektiva i historieforskinga gjer at forståinga og forskinga om fortida blir problematisk. Grappa skal i tre år sjå på ”teoretiske og metodologiske implikasjonar av oppgjeret med nasjonalismen og lokalismen” i historiefaget.

Bakgrunnen for løyvinga til UiA er evalueringa av historiefaget i Noreg, som Forskingsrådet gjennomførde i 2007. Den vurderinga kom med ei sterk oppmoding til norske historikarar om å bryte med fagkulturen som er prega av nasjonale og lokale rammer og perspektiv, både når det gjeld tema og dei romlege avgrensingane av forskinga.

Forskarane ved UiA skal sjå på område dei tidlegare har arbeidd med, og analysere om

geografiske og regionale synsvinklar fører til forskingsmessige avgrensingar og relevansproblem.

May-Brith Ohman Nielsen er prosjektleiar, og skal saman med Olav Arild Abrahamsen sjå på tidlegare forskning om epidemiar, sjukdom og helse. Nils Justvik skal knyte analysen sin til sitt tidlegare arbeid om religion og idrett på Agder. Berit Eide Johnsen skal gjere ein analyse av skandinavisk historisk forskning på turisme dei siste 30 åra. Bjørg Seland skal granske behandlinga av 1800- og 1900-talets religiøse rørsler innanfor ulike fagtradisjonar, mens Gustav Sætra skal sjå på kva for tyding internasjonaliseringa i skipsfarten frå 1970-talet fekk for forskning om sjøfolk sin lokalitet og identitet, ikkje berre i historieforskinga, men også i andre fag.

Historikarmiljøet

ved Universitetet i Agder utgjer 11 vitenskaplege tilsette. Historie som høgskulefag i Agder starta opp i lærarutdanninga ved Kristiansand lærarskule og som emne i u-landsstudiet ved ADH. Men først i 1992 blei grunnfag i historie etablert ved høgskulen.

Historie er eit av dei store disiplinstudia ved UiA. Meir enn 250 studentar er registrerte som historiestudentar ved universitetet. I tillegg tek mange studentar ved andre studium enkeltkurs i historiske emne.

- Mobilnett med sterkere signalkvalitet blir gull verd. Vi hjelper til med å finne gullet, sier professor Matthias Pätzold på Fakultet for teknologi og realfag.

MORGENDAGENS MOBILTEKNOLOGI

UiA er i front på forskning innen signalkvalitet i mobile nettverk.

AV ERIK VIGSNES
OG KJELL INGE SØREIDE (FOTO)

Forskerne ved UiA har spesialisert seg på modulering av sendekanaler for mobilkommunikasjon. Det vil kort sagt si å utvikle systemer som sikrer en jevn og stabil signalkvalitet.

– Robuste og pålitelige trådløse nettverk blir gull verd i årene som kommer, sier professor Matthias Pätzold på Fakultet for teknologi og realfag. Han leder den lille, men eksklusive gruppen høyt spesialiserte medarbeidere på Institutt for informasjons- og kommunikasjonsteknologi.

Forskningsresultatene fra UiA vil hjelpe utbyggerne av morgendagens mobile nett med å bygge nettverk som formidler mer informasjon raskere og på en sikrere måte enn dagens nettverk.

FLERE SIGNALER

Pätzold sier at med den store datatrafikken som i framtida skal formidles trådløst, er det avgjørende å få en bedre kvalitet på de fysiske kanalene som anvendes.

– I fjerde generasjons mobile nettverk skal både mennesker og maskiner kommunisere med hverandre og utveksle enorme datamengder. Båndbredden på kanaler gir fysiske begrensninger og det oppstår risiko for forstyrrelser. Ved hjelp av ulike teknikker kan sendekanaler styrkes for å få signalene sikkert fram til mottaker, sier Pätzold.

En teknikk er å bruke flere antenner og frekvenser. Når det ene sendesignalet svekkes, kan det andre signalet overta for å sikre at kommunikasjonen ikke brytes eller forstyrres. Mobile enheter med flere antenner er underveis på markedet.

Et annet spennende forskningsområde på

UiA er samarbeidende nettverk. Det går ut på at mobiltelefoner og andre mobile enheter samarbeider om å transportere signalene til mottaker. Slike systemer vil være på markedet om få år, tror Pätzold.

DOKTOR-AVHANDLINGER

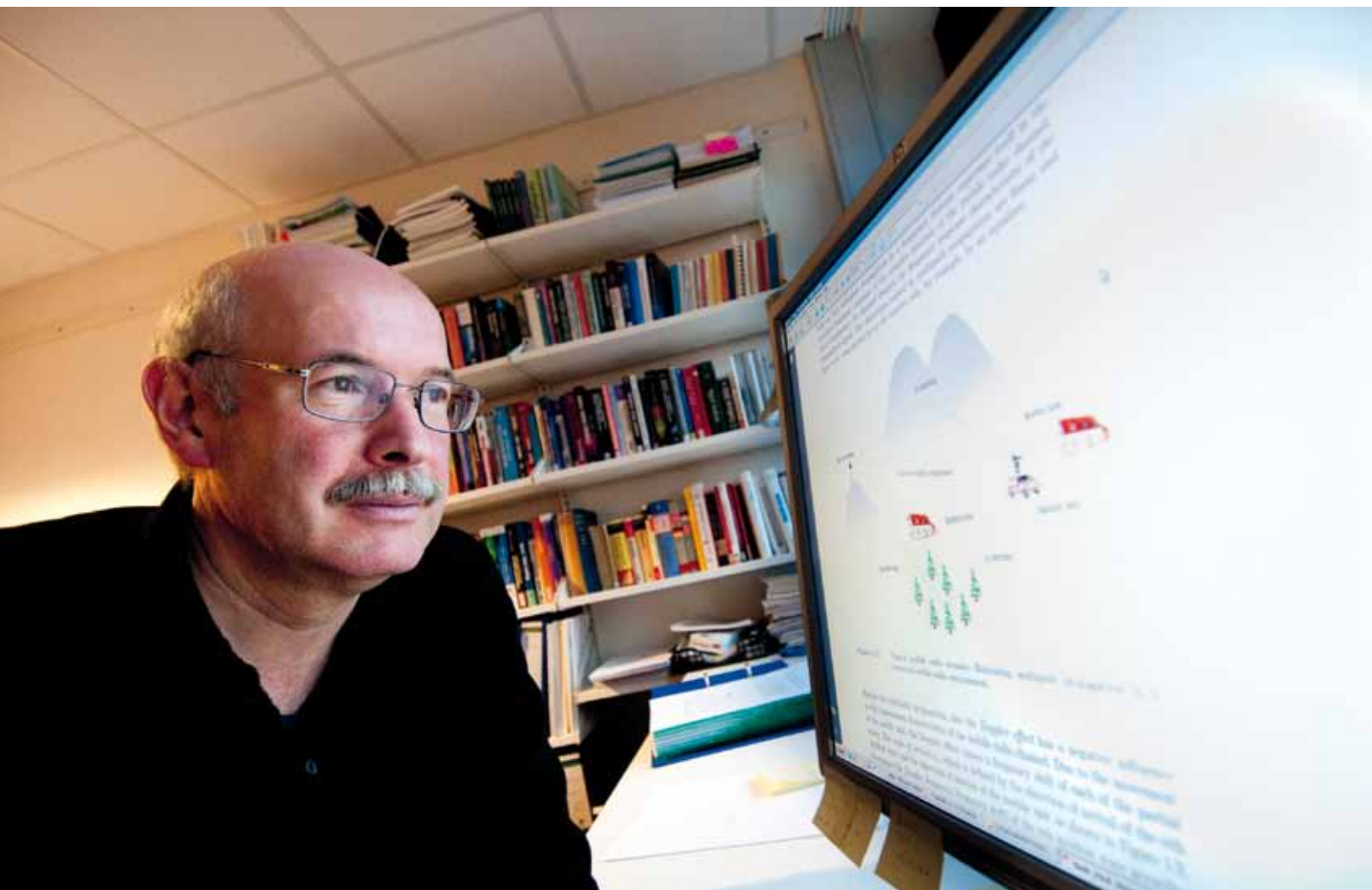
Aktiviteten er stor og tettheten av doktorgradstudenter høy i avdelingen til professor Pätzold. Her jobber det for tiden åtte medarbeidere. Siden han kom til Norge fra Tyskland i 2001, har han veiledet fem ph.d.-studenter til doktorgrad innenfor temaet signalkvalitet i mobilnettverk. En sjettede kandidat disputerer over nyttår.

For kort tid siden disputerte en av Pätzolds doktorgradsstudenter med en avhandling om mobile nettverk hvor signalmottakere også samarbeider om å formidle signaler videre til tredjeperson. Slike kooperative nettverk kan bidra til økt effektivitet og kvalitet i signalformidling.

Avhandlingen til pakistanskfødte Batool Talha fikk stor oppmerksomhet i det internasjonale forskningsmiljøet innenfor mobile nettverk. En rekke andre vitenskapelige artikler som har blitt produsert i avdelingen de siste årene har fått tilsvarende anerkjennelse.

– Dette fagmiljøet utmerker seg ved en høy produksjon av vitenskapelige rapporter. Deres resultater formidles på internasjonale konferanser verden over, sier Andreas Prinz, leder ved Institutt for informasjons- og kommunikasjonsteknologi ved UiA.

Prinz mener at forskergruppen innen mobilkommunikasjon framstår som et av de verdensledende forskningsmiljøene på feltet signalkvalitet i mobile nettverk. ►

Temaet professor Matthias Pätzold og hans kolleger i mobilkommunikasjonsgruppen jobber med, er propagasjon, det vil si studier av radiobølgene som transporterer trådløs telekommunikasjon.

◀ MOBIL-BOOM

At det er blitt slik er ingen tilfeldighet. Det var i Norge og Norden mobilalderen begynte i 1980-årene. Annen generasjons mobilnett, GSM-teknologien, ble utviklet i Norge og kommersialisert av de nordiske mobilgigantene Nokia og Ericsson. På Sørlandet vokste det i 1990-årene fram et forskningsmiljø rundt mobiltelefoni.

Den ambisiøse telekommunikasjonsforskeren Pätzold så på Norden som et Klondyke innenfor mobiltelefoni, og takket umiddelbart ja da UiA i 2001 tilbød ham et professorat. Universitetet trengte en mann til å lede et doktorgradsprogram innenfor området mobilkommunikasjon.

– Jeg tiltrekkes av teknologiske boomer. Det begynte med en fascinasjon for radio og TV

da jeg vokste opp i 1960-årenes Tyskland. Jeg ville forstå hvordan lyd og bilder kunne sendes trådløst gjennom lufta og inn i de tusen hjem. Derfor ble det elektronikkstudier. Senere gikk jeg dypt inn i satellittkommunikasjon, før interessen for mobiltelefoni ble vakt, sier han.

– Jeg forsto at nøkkelen til å utvikle gode mobile nett lå i å forstå mulighetene og begrensningene i de fysiske sendekanalene. På UiA lå alt til rette for å gå dypt inn i dette forskningsområdet.

SNAKKENDE BILER

Pätzold mener mobilforskningen vil få stor praktiske nytte for folk flest. Den kan faktisk bety liv eller død.

– En del av forskningen vår retter seg nå mot å se på hvordan mobile nettverk med sikker

og fleksibel signalformidling kan brukes for å redusere antall trafikkulykker. Ideen er at biler utstyres med mobile sendere og mottakere og at de kommuniserer med hverandre. Bilene kan for eksempel varsle om trafikkulykker eller andre farlige hindringer i veibanen. Mobilkommunikasjon bil-til-bil kan redde mange liv i framtiden, sier Pätzold.

Kombinasjonen av mobilkommunikasjon og GPS-kommunikasjon kan for eksempel registrere en bil som nærmer seg i høy fart bak neste sving.

– Bilen din vil ”se” rundt svingen og forbedre nedbremsing eller unnamanøver for en møtende bil du ikke har mulighet til å se. Dette er framtiden, og den er meget spennende for sånne som meg, sier mobilprofessoren.

MOBILTELEFONER SOM HJELPER HVERANDRE

TENK DEG et mobilt telenett der basestasjoner får hjelp av tusenvis av mobiltelefoner og andre mobile enheter for å bringe signalene til mottaker. Det er tema for doktorgradsavhandlingen til Batoool Talha, student på Institutt for informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT) ved UiA.

I et såkalt kooperativt nettverk kan antennen på en mobiltelefon gjøre bruk av antennen til andre mobiltelefoner i området for å formidle store datamengder. Mobilen nyttiggjør seg nabomobilen, for eksempel ved å øke signalstyrken.

Et kooperativt nettverk vil kunne øke rekkevidde og dekningsgrad, samtidig som nettverksutbygging kan reduseres og energi spares.

De siste årene har det vært sterk økning i interessen for to teknologier for trådløs kommunikasjon, nemlig kooperativ kommunikasjon og M2M, mobil-til-mobil-kommunikasjon. M2M-kommunikasjon åpner for teknologi som blant annet kan bidra til å redusere trafikkulykker, forbedre trafikkflyt og gi Internett-tilgang i kjøretøy.

– Kooperative systemer gir en rekke fordeler, som for eksempel forbedret ytelse, diversitet og gevinster i forbindelse med multipleksing, balansert tjenestekvalitet, infrastrukturløs distribusjon og reduserte driftskostnader. Arbeidet med å høste fordelene av begge teknologiene har resultert i en fremvekst av M2M-kooperative kommunikasjonssystemer, sier Talha.

Hun har tatt for seg to typer kanalmodeller, geometri-baserte og ikke-geometriske modeller. Doktorgradsarbeidet er en del av prosjektet *Mobile to mobile Communications systems* og er finansiert av Norges forskningsråd.

Foran f. v.: Professor C.C. Jinabhai, professor Myra Taylor og dr. Jane Kvalsvik fra KwaZulu-Natal –universitetet. Bak: Professor Svein Gunnar Gundersen, klinikkisjef Anders Wahlstedt ved Sørlandet sykehus HF, doktor Eyrun F. Kjetland ved Ullevål sykehus OUS og fung. viserektor Dag G. Aasland ved UiA. FOTO: JAN ARVE OLSEN

Forsker på fryktet kvinnesykdom

Mandag 25. oktober markerte Universitetet i Agder sammen med Sørlandet sykehus og KwaZulu-Natal-universitetet i Sør-Afrika starten på et flerårig internasjonalt forskningssamarbeid som skal bekjempe følgene av den fryktede parasitt-sykdommen bilharzia. En variant av denne rammer hovedsaklig kvinner.

Arbeidet utføres sammen med fem andre europeiske forskningsmiljøer og universiteter.

– Nærmere 100 millioner kvinner i verden er smittet med parasitten schistosoma, som er årsaken til bilharzia. Vi ønsker blant annet å se om årlig behandling av skolejenter kan forebygge underlivsplager og forebygge HIV-smitte som kommer som en følge av sykdommen.

Det forteller Svein Gunnar Gundersen, doktor i tropemedisin og forskningsleder ved Sørlandet sykehus HF. Han er også professor II ved UiAs Fakultet for økonomi- og samfunnsvitenskap.

– UiA driver ikke medisinsk forskning i denne forstand. Det gjør de andre deltakerne. Men vi er flinke på utviklingsforskning. Vårt hovedfokus i samarbeidet er derfor på hva som skjer med et samfunn som rammes av parasittsykdommen, forteller professor Arne Olav Øyhus ved Senter for utviklingsstudier ved UiA.

Senter for utviklingsstudier er knyttet til prosjektet ved planlagte master- og dr.gradsstudenter som skal studere relasjonen mellom oppvekstvilkår, samfunnsforhold og kvinnehelse, knyttet til den tilstanden det forskes på, i samarbeid med forskere på Department of Public Health Medicine ved University of KwaZulu-Natal.

Foruten UiA deltar også disse i forskningssamarbeidet: UiO/OUS-Ullevål, Universitetet i Leiden i Nederland, University of Brussels, Imperial College i England og Dansk Bilharziose Laboratorium ved Universitetet i København.

Bill & Melinda Gates Foundation støtter forskningen i Sør-Afrika med 18 millioner kroner gjennom Universitetet i København. Forskningsnettverket er også i sluttforhandlinger med EU om ytterligere støtte på fire millioner kroner til forsknings- og studentutveksling.

Eg oppdaga at ungane tilførte ein eigen kvalitet til det som skjedde på scena ved sitt markante nærvære i salen. *Siemke Böhnisch*

Publikumsrolla

HO SKREIV HOVUDOPPGÅVE OM TORQUATO TASSO AV GOETHE,

og i juni disputerte ho på ei avhandling om teater for barn under tre år.

AV ATLE CHRISTIANSEN
OG KJELL INGE SØREIDE (FOTO)

Ho var skeptisk før ho såg den første framsyninga, men så blei ho oppteken av samspelet mellom barna i salen og aktørane på scena.

– Eg blei fasinert av måten barna påverka framsyninga av Dråpene, av Steffi Lund og Turid Ousland. Da oppdaga eg at ungene tilførte ein eigen kvalitet til det som skjedde på scena ved sitt markante nærvere i salen, seier Siemke Böhnisch (f. 1964).

BÖHNISCH HAR arbeidd på Fakultet for kunstfag ved UiA frå 2002, og ho disputerte for ph.d.-graden ved Aarhus Universitet i sommar. Forskinga hennar har gått ut på å forstå og analysere kva som skjer med ei teaterframsyning når publikum er markant til stades. Ungar sit gjerne ikkje heilt stille. Dei kan tale høgt og gi ulike reaksjonar til det som går føre seg på scena. Utfordringa for Böhnisch har vore å finne ut korleis lyd og rørsler frå barna påverka og blei ein del av framsyninga.

HO KALLAR UNGANE eit ikkje-diskré publikum, og sidan ungene er eit publikum som både let seg sjå og høyre, er dei med på å framheve hendingsdimensjonen ved teateret. Og når den dimensjo-

nen kjem i framgrunnen, er det ikkje berre den sceniske gangen i teaterstykket som betyr noko.

– Teaterframsyninga blir unik, ho blir noko som skjer her og no, i samarbeid mellom aktørane på scena og teaterpublikummet, som er markant til stades i salen, seier Böhnisch.

Ho skil mellom individuelle og kollektive reaksjonar. Ein unge kan til dømes ta til med å le. Straks følgjer andre ungar med på latteren. Salen utviklar seg til å bli eit latterkor som ikkje berre samspeler med dei som er på scena. Latterkoret får sin eigen dynamikk og blir nærast eit spel i spelet.

– Skodespelarane tilpassar seg publikum, alt etter den tilbakemeldinga publikum gir, og det oppstår eit unikt samspel, seier Böhnisch.

Vanlegvis tenkjer ein om ei teateroppsetting at ho blir sett opp ein gong og spelt fleire gonger. Böhnisch arbeider derimot etter eit performativt teatersyn. Kjernen innafor det teatersynet er at ein ser på den enkelte framsyninga som ei unik hending og ikkje berre som ein scenisk tekst, altså ein fast scenisk gang som blir repetert.

DOKTOROPPGÅVA hennar heiter *Feedbacksløyfer i teater for svært unge tilskuere*. Tilskodarane gir produktive utfordringar til dei som står på scena.

Og dei estetiske strategiane på scena blir eit svar på dei utfordringane publikum gir. Kvaliteten i framsyninga blir ein annan i og med innsatsen frå barna. Barnepublikummet er med andre ord med og skaper framsyninga.

– Oppgåva mi er eit tilskot til ein performativ teori og analyse. Ei feedbacksløyfe er gjensidig påverknad mellom skodespelarar og tilskodarar i ei teaterframsyning, forklarar Böhnisch.

Ho har ikkje forska på samhandlingsstykket der barn blir oppfordra til å ta del i framsyninga.

– Eg har forska på framsyningar der ungene reagerer spontant på det som skjer på scena. Barna er spontane mellom anna fordi dei ikkje kjenner til teaterkonvensjonane, seier Böhnisch.

EIT GRUNNVERK for Böhnisch har vore *Ästhetik der Performativen* (2004) av Erika Fischer-Lichte. Tesen hennar er at teaterframsyningane blir styrde av såkalla feedbacksløyfer mellom publikum og skodespelarane.

Böhnisch har ikkje brukt teoriane til Fischer-Lichte rett opp og ned. Ein viktig del av doktoroppgåva hennar er kritikk og vidareutvikling av tankane til den tyske teatervitaren.

– Teaterframsyninga er unik og ukontrollerbar, meiner Fischer-Lichte, men eg kritiserer henne for å gå for langt. ►

◀ Ei teaterframsyning er delvis kontrollert av skodespelarane, så heilt unike er ikkje framsyningane, men dei har variasjonar. Analysen min ser ikkje berre på det som skjer mellom scene og publikum, eg analyserer også det som skjer i forhold til den sceniske gangen i stykket, seier Böhnisch.

STUDIEN hennar blir rekna som eit nybrottsarbeid. For det første er det ikkje gjort slike grundige studiar om samspillet mellom barn og teater tidlegare, og for det andre utviklar studien ny teori om teaterframsyningar og nye analysemetodar. Böhnisch har filma den same framsyninga sju gonger, kvar gong med to kamera, eitt vendt mot publikum og eitt mot scena. Ho har studert opptaka samtidig ved hjelp av ein såkalla split screen-teknikk. Da fekk ho høve til å samanlikne og observere korleis barna og aktørane på scena påverka einannan.

INTERESSA FOR AUTENTISITET og kroppsleg nærvere er ikkje ny. Böhnisch har vore oppteken av det som regissør i Tyskland, dessutan har ho arbeidd med å forstå og analysere kroppsleg nærvere på scena i eit forskingsprosjekt etter hovudoppgåva si.

Böhnisch vil no arbeide vidare med funna i doktoravhandlinga og publisere artiklar i ulike fora. Ho har allereie avtale om å publisere artiklar i velrenomerte vitenskaplege tidskrift i 2011. Ho skal skrive ein artikkel med kunstpedagogisk perspektiv for det danske teatervitenskaplege tidsskriftet *Peripeti*. Til ei bok om forskingsmetodar innan teatervitenskap, skal ho skrive ein artikkel om forskingsmetodikken i doktoroppgåva si. Ho er dessutan invitert til å vere medredaktør av *Peripeti* som skal lage eit temanummer om teater og kreativitet.

– Eg er svært interessert i å publisere artiklar om metodikken og analysemetodane mine, dei gjeld jo ikkje berre for barneteater, men er eit tilskot til teatervitenskapen, seier Böhnisch.

SATSAR PÅ TEATER FOR BARN OG UNGE

– Vi arbeider mest med teater for barn og unge, seier **GUNNAR HORN**, dekan på UiA ved Fakultet for kunstfag.

AV ATLE CHRISTIANSEN
OG KJELL INGE SØREIDE (FOTO)

– Teater for barn og unge var det mest eksperimentelle og kunstnarisk interessante da eg byrja med teater i 1970-åra, og slik synest eg det er enno. Nyskapande teater er ofte teater for barn og unge, seier Horn.

Til forskjell frå mange andre høgskolar og universitet, har teatermiljøet på UiA vore opptekte av drama som kunst og estetikk, og mindre som pedagogikk og didaktikk.

– Hos oss legg vi vekt på at drama og teater er eit praktisk kunstfag, seier Horn.

Undervisninga ved UiA er praktisk retta. Skapande arbeid med ulike dramatiske uttrykksmiddel står i sentrum.

Ved Institutt for visuelle og sceniske fag ved UiA er det ti fast tilsette som underviser og gjennomfører kunstnariske prosjekt eller andre forskingsoppgåver innan drama og teater for barn og unge. To av dei har doktorgrad, Siemke Böhnisch og Geeche Waltermann. Merete Elnan arbeider med ein doktorgrad om svensk barneteater.

Frå hausten 2011 blir det også mogleg å ta masterutdanninga med vekt på drama ved Fakultet for kunstfag.

– Hos oss legg vi vekt på at drama og teater er eit praktisk kunstfag, seier Gunnar Horn, dekan på UiA ved Fakultet for kunstfag.

Bedre livskvalitet

Håndleddsbrudd påvirker ikke livskvaliteten, men det gjør brudd i hoften. Det viser doktorgradsavhandlingen til **Guðrun Elin Rohde** ved Fakultet for helse- og idrettsvitenskap. Hun disputerte 9. juni ved Universitetet i Oslo.

I avhandlingen "Health-related quality of life and global quality of life in patients with low-energy wrist and hip fractures" har Rohde sett på hva et brudd i henholdsvis håndledd og hofte betyr for livskvaliteten for folk over 50 år. Hun konkluderer med at håndleddsbrudd ikke har stor innvirkning på folks livskvalitet. Men et hoftebrudd betyr ofte at pasienten har dårligere livskvalitet ett år etter bruddet.

Ph.d.-prosjektet har utgått fra Sørlandet sykehus, Kristiansand, Revmatologisk avdeling og Ortopedisk avdeling. Forskningsarbeidet er støttet av Sørlandet Kompetansefond, Sørlandet sykehus og Helse Sør.

I studien fokuserte Rohde både opplevelse av egen helsestatus (helserelatert livskvalitet) og tilfredshet med livet som helhet (global livskvalitet). 97 pasienter med hoftebrudd, 181 pasienter med håndleddsbrudd og 226 kontroller ved Sørlandet sykehus, Kristiansand ble inkludert i studien. Disse ble fulgt opp ett og to år etter inklusjon.

Foto: Jan Arve Olsen

Når barn møter matte

Hva skjer når elever i småskolen møter multiplikasjon for første gang? Og hvilke strategier blir brukt i læringsprosessen? Det settes søkelyset på i avhandlingen til **Odd Tore Kaufmann**, som disputerte for doktorgraden i matematikdidaktikk ved UiA 24. august.

I avhandlingen gir Kaufmann teoretiske og empiriske bidrag til beskrivelser av hvordan elever lærer seg å beherske multiplikasjon i deres første møte med det på skolen.

Arbeidet hans viser blant annet at når elevene starter med multiplikasjon på skolen, oppstår en rekke forskjellige strategier som det samtales om i klasserommet. Disse, sett fra elevenes perspektiv, er: å telle en og en, addisjon, gjentatt addisjon, rekketelling, fordobling, å multiplisere og samtaler om forskjellige egenskaper ved multiplikasjon.

Foto: Privat

Eldre og helse

Elin Thygesen ved Fakultet for helse- og idrettsvitenskap disputerte 1. november for ph.d.-graden med avhandlingen "Helse- og mestringsressurser hos hjelpetrequende, hjemmeboende eldre" ved Institutt for samfunnspsykologi ved Det psykologiske fakultet ved Universitetet i Bergen.

Thygesens avhandling viser at mange eldre hjelpetrequende oppgir å ha god helse til tross for kronisk sykdom og funksjonssvikt, og at kvinner og menn vektlegger delvis ulike forhold når de vurderer helsen som god eller dårlig.

Videre viser studien at mestringsressurser er sterkt relatert til psykisk helse og til opplevelsen av subjektive helseplager. Studien fant derimot ingen sammenheng mellom kroniske sykdommer eller funksjonssvekkelse og psykisk helse.

Den viser også at mestringsressurser - personlig styrke, helse og personlig nettverk - ser ut til å bidra til at hjelpetrequende gamle opplever mindre psykisk stress ved at de ignorerer, refortolker eller kompenserer for følgene av helsesvikt.

Foto: Jan Arve Olsen

Modelldrevet utvikling

Jan Pettersen Nytnun ved Fakultet for teknologi og realfag forsvarte ph.d.-graden ved Universitetet i Oslo 11. oktober i år, med avhandlingen "Consistency Modeling in a Multi-Model Architecture".

Avhandlingen beskriver et logisk og visuelt språk som gjør det mulig å uttrykke komplekse logiske sammenhenger mellom data lagret i forskjellige datakilder. En algoritme - et program - er angitt slik at en automatisk vil kunne utlede data som avslører inkonsistens og eventuelt andre komplekse logiske sammenhenger mellom data.

- Ofte inneholder datakilder på nettet overlappende, men motstridende opplysninger. I noen tilfeller er inkonsistensen enkel, for eksempel at et og samme bygg er angitt å ha ulikt antall beboere. I andre tilfeller er inkonsistensen mye mer indirekte og dermed vanskeligere å avsløre, for eksempel kan en kilde angi at en person på et gitt tidspunkt oppholdt seg på et gitt sted, mens et bilde tatt på samme tid sier noe annet, forteller Jan Pettersen Nytnun.

Arbeidet som er gjort hører inn under feltet 'modelldrevet utvikling' innen fagområdet informatikk. Det er utført på Institutt for informatikk ved Universitetet i Oslo og Institutt for IKT ved Universitetet i Agder.

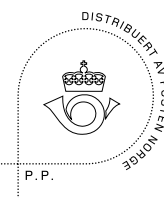

Foto: Privat

Returadresse:
Formidlingsavdelinga UiA
Postboks 422
4604 KRISTIANSAND

B

NORGE

UNIVERSITETET I AGDER

CAMPUS GRIMSTAD: ÅPNET 31. AUGUST 2010

www.uia.no